

DET KONGELIGE
JUSTIS- OG BEREDSKAPSDEPARTEMENT

Prop. 163 L

(2024–2025)

Proposisjon til Stortinget (forslag til lovvedtak)

Endringer i domstolloven mv.
(saksfordeling m.m.)

Innhold

1	Proposisjonens hovedinnhold	5	3.3.3 Høringsinstansenes syn	24
			3.3.4 Departementets vurdering	24
2	Bakgrunnen for lovforslagene	7	4	Avspilling av opptak i retten ...
2.1	NOU 2020: 11 Den tredje statsmakt – Domstolene i endring	7	4.1 Gjeldende rett	25
			4.2 Forslaget i høringsnotatet 21. oktober 2024	25
2.2	Justis- og beredskapsdepartementets høringsnotat 21. oktober 2024	7	4.3 Høringsinstansenes syn	25
			4.4 Departementets vurdering	28
3	Saksfordeling	11	5	Dommerantallet i Høyesterett og myndigheten til å dele Høyesterett i avdelinger
3.1	Saksfordeling og omfordeling av saker mellom dommerne	11	5.1 Gjeldende rett	29
3.1.1	Gjeldende rett	11	5.2 Domstolkommisjonens forslag	29
3.1.2	Menneskerettslige rammer og internasjonale anbefalinger	12	5.3 Høringsinstansenes syn	29
3.1.3	Andre nordiske lands rett	13	5.4 Departementets vurdering	30
3.1.4	Domstolkommisjonens forslag	13	6	Økonomiske og administrative konsekvenser
3.1.5	Høringsinstansenes syn	14		31
3.1.6	Departementets vurdering	17	7	Merknader til de enkelte bestemmelsene
3.2	Saksfordeling i rettskretser med flere rettssteder	19	7.1 Til endringene i domstolloven	32
3.2.1	Gjeldende rett	19	7.2 Til endringen i straffeprosessloven	33
3.2.2	Domstolkommisjonens forslag	20	7.3 Til endringene i tvisteloven	33
3.2.3	Høringsinstansenes syn	21	7.4 Inkurierrettelser	33
3.2.4	Departementets vurdering	22		
3.3	Kongens kompetanse etter domstolloven § 20 første ledd	23	Forslag til lov om endringer i domstolloven mv. (saksfordeling m.m.)	35
3.3.1	Gjeldende rett	23		
3.3.2	Domstolkommisjonens forslag	24		

Prop. 163 L

(2024–2025)

Proposisjon til Stortinget (forslag til lovvedtak)

Endringer i domstolloven mv. (saksfordeling m.m.)

*Tilråding fra Justis- og beredskapsdepartementet 29. august 2025,
godkjent i statsråd samme dag.
(Regjeringen Støre)*

1 Proposisjonens hovedinnhold

Justis- og beredskapsdepartementet fremmer i denne proposisjonen forslag til endringer i domstolloven, tvisteloven og straffeprosessloven. I tillegg foreslås det inkurierettelser i enkelte andre lover.

I proposisjonen følger departementet opp forslaget i Domstolkommisjonens andre delutredning, NOU 2020: 11 *Den tredje statsmakt – Domstolene i endring*, om å innta nye, likelydende bestemmelser om saksfordeling i domstolloven § 19 femte ledd og § 11 femte ledd. Disse bestemmelsene gjelder henholdsvis tingrettene og lagmannsrettene. Det overordnede formålet med forslaget er å styrke domstolenes uavhengighet og å sikre åpenhet og tillit til domstolene. Domstolkommisjonens andre delutredning inneholder også en rekke andre forslag som dels er fulgt opp, og som departementet dels vil komme tilbake til på et senere tidspunkt.

De foreslåtte bestemmelsene lovfester prinsippet om at saker som hovedregel skal fordeles tilfeldig mellom dommerne. En ordning med utgangspunkt i tilfeldighetsprinsippet sikrer en

uavhengig og upartisk saksbehandling, og er i samsvar med internasjonale anbefalinger. Departementet foreslår at tilfeldighetsprinsippet kan fravikes dersom saklige grunner tilsier det, herunder for å sikre en rimelig arbeidsfordeling mellom dommerne, eller dersom det er behov for særskilt kompetanse eller erfaring i den enkelte sak. I tillegg foreslås det at omfordeling av en sak mot en dommers vilje skal begrunnes skriftlig. Lovfesting av regler om saksfordeling kan bidra til en bevissthet internt i domstolene som styrker den enkelte dommers uavhengighet. Videre sikrer det større grad av åpenhet om hvordan sakene fordeles i domstolene, noe som er viktig for befolkningens tillit til domstolenes uavhengighet og upartiskhet. Departementet foreslår videre at bestemmelsene i forskrift 19. mars 2021 nr. 762 om fordelingen av sakene i domstolene, som regulerer saksfordelingen i rettskretser med flere rettssteder, inntas i domstolloven. Fordi det er prinsipielle betenkeligheter ved at den utøvende makt alene kan instruere om saksfordelingen i domstolene, foreslår departementet også å opp-

heve forskriftshjemlene i domstollosen § 20 første ledd, § 11 femte ledd og § 19 femte ledd.

Alle rettssteder skal få utstyr til lyd- og bildeopptak i løpet av 2025. Departementet foreslår derfor å fjerne begrensningen «i utpekte domstoler» i straffeprosessloven § 331 femte ledd og tvisteloven § 23-2 fjerde ledd og § 24-1 fjerde ledd. Endringen medfører at Kongens kompetanse til å gi regler om avspilling av opptak fra tingretten i ankeforhandlingen etter disse bestemmelsene, vil gjelde for alle lagmannsrettene. Forslagene knyttet

til gjenbruk av lyd- og bildeopptak var på høring fra 21. oktober 2024 til 10. januar 2025, sammen med blant annet et forslag om å lov feste tingrettene og deres faste rettssteder. Forslaget om lovfesting er fortsatt til vurdering i departementet.

Den 21. mai 2024 vedtok Stortinget et utvidet grunnlovsvern for domstolene. I forlengelsen av grunnlovsendringene foreslås enkelte endringer i domstollosen som gjelder Høyesterett, og som også bygger på NOU 2020: 11.

2 Bakgrunnen for lovforslagene

2.1 NOU 2020: 11 *Den tredje statsmakt – Domstolene i endring*

Domstolkommisjonen ble oppnevnt ved kongelig resolusjon 11. august 2017 for å utrede domstolenes organisering. Kommisjonen skulle ifølge mandatet blant annet utrede hvilke krav til uavhengighet for dommere og domstolene som følger av konstitusjonelle og internasjonale normer, og hvilke konsekvenser dette får for andre aktørers forhold til domstolene og dommerne.

Domstolkommisjonen avga 30. september 2020 sin andre utredning, NOU 2020: 11 *Den tredje statsmakt – Domstolene i endring*. Utredningen ble sendt på høring 27. oktober 2020, med høringsfrist 27. april 2021. Utredningen ble sendt til følgende høringsinstanser:

Departementene

Høyesterett
Lagmannsrettene
Tingrettene
Arbeidsretten
Jordskifterettene
Utmarksdomstolen for Finnmark

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet
Barneombudet
Barnesakkyndig kommisjon
Brønnøysundregistrene
Datatilsynet
Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon
Det nasjonale statsadvokatembetet
Digitaliseringsdirektoratet
Domstoladministrasjonen
Erstatningsnemnda for voldsofre
Finanstilsynet
Finnmarkskommisjonen
Forbrukerrådet
Forbrukertilsynet
Fylkeskommunene
Fylkesmennene
Generaladvokaten
Innstillingsrådet for dommere

Integrerings- og mangfoldsdirektoratet
Kommisjonen for gjenopptakelse av straffesaker
Kommunene
Konkurranseskjennemnda
Konkurransetilsynet
Konkursrådet
Kontoret for voldsoffererstatning
Kontrollutvalget for kommunikasjonskontroll
Kriminalomsorgsdirektoratet
Kripos
Landbruksdirektoratet
Likestillings- og diskrimineringsombudet
Lofotrådet
Namdal Regionråd
Nasjonal sikkerhetsmyndighet
Norges forskningsråd
Norges institusjon for menneskerettigheter
Pasientskadenemnda
Personvernemnda
Politiets sikkerhetstjeneste
Politidirektoratet
Politidistriktene
Regelrådet for næringslivet
Regionrådet for Hallingdal
Regjeringsadvokaten
Riksadvokaten
Riksantikvaren
Riksarkivet
Riksrevisjonen
Samarbeidsutvalget for forlikråd og namsmenn
Samerådet
Sametinget
Sekretariatet for konfliktrådene
Sentralenheten for fylkesnemndene for barnevern og sosiale saker
Sivil klareringsmyndighet
Spesialenheten for politisaker
Språkrådet
Statens barnehus
Statens kartverk
Statens sivilrettsforvaltning
Statistisk sentralbyrå
Statsadvokatembetene
Stortingets kontrollutvalg for etterretnings-, overvåkings- og sikkerhetstjeneste
Stortingets ombudsmann for forvaltningen

Stortingets utvalg for rettferdsvederlag
 Sysselmannen på Svalbard
 Sømna Eldreråd
 Tilsynsrådet for advokatvirksomhet
 Tilsynsutvalget for dommere
 Trygderetten
 Utlendingsdirektoratet
 Utlendingsnemnda
 Vest-Telemarkrådet
 Økokrim

 Akademikerne
 Den Norske Advokatforening
 Den norske Dommerforening
 Den norske legeforening
 Den norske Revisorforening
 Den rettsmedisinske kommisjon
 Dommerfullmektigforeningen
 Finans Norge
 Gatejuristen
 IKT-Norge
 Juridisk rådgivning for kvinner
 Jussbuss
 Jussformidlingen
 Jusshjelpa i Nord-Norge
 Kommunesektorens organisasjon (KS)
 Landsforeningen for voldsofre
 Landsorganisasjonen i Norge (LO)
 Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress
 Norges Bondelag
 Norges ingeniør- og teknologiorganisasjon
 Norges Juristforbund
 Norges naturvernforbund
 Norges skogeierforbund
 Norsk bonde- og småbrukarlag
 Norsk fengsels- og friomsorgsforbund
 Norsk Journalistlag
 Norsk organisasjon for asylsøkere
 Norsk pasientskadeerstatning
 Norsk Presseforbund
 Norsk psykologforening
 Norsk tjenestemannslag
 Norskog
 Næringslivets Hovedorganisasjon (NHO)
 Parat
 Politiets Fellesforbund
 Politijuristene
 Pressens faglige utvalg
 Rettspolitisk forening
 Røde Kors Vitnestøtte
 Samfunnsviterne
 Statsadvokatenes forening
 Stine Sofies Stiftelse
 Straffedes organisasjon i Norge

Teknisk-naturvitenskapelig forening
 Tolkeforbundet
 Tolkeforeningen
 Virke
 Yrkesorganisasjonenes Sentralforbund (YS)

 Høgskulen på Vestlandet, Institutt for byggfag
 Politihøgskolen
 Universitetene

Departementet har mottatt uttalelse med merknader til Domstolkommisjonens forslag fra følgende høringsinstanser:

Barne- og familiedepartementet
 Kommunal- og moderniseringsdepartementet
 Landbruks- og matdepartementet

Høyesterett
 Agder lagmannsrett
 Borgarting lagmannsrett
 Eidsivating lagmannsrett
 Frostating lagmannsrett
 Gulating lagmannsrett
 Hålogaland lagmannsrett
 Asker og Bærum tingrett
 Bergen tingrett
 Drammen tingrett
 Nord-Troms og Senja tingrett
 Oslo tingrett
 Sis-Finnmárkku diggegoddi – Indre Finnmark tingrett
 Senja tingrett
 Søndre Østfold tingrett
 Søre Sunnmøre tingrett
 Sør-Rogaland tingrett
 Sør-Trøndelag tingrett og Fosen tingrett
 Finnmark jordskifterett
 Glåmdal jordskifterett og Hedemarken og Sør-Østerdal jordskifterett
 Jordskifterettene i Gulating
 Jordskifterettene Lista, Marnar, Aust-Agder, Øvre Telemark, Nedre Telemark og Vestfold
 Jordskifterettsledere ved jordskifterettene Sunnmøre, Romsdal, Nordmøre, Sør-Trøndelag og Nord-Trøndelag
 Nedre Buskerud jordskifterett
 Nord-Østerdal jordskifterett
 Sør-Trøndelag jordskifterett og Nord-Trøndelag jordskifterett
 Valdres jordskifterett, Vestoppland og Sør-Gudbrandsdal jordskifterett og Nord-Gudbrandsdal jordskifterett
 Østfold jordskifterett og Akershus og Oslo jordskifterett

Barneombudet
Datatilsynet
Digitaliseringsdirektoratet
Domstoladministrasjonen
Forbrukerrådet
Forbrukertilsynet
Innstillingsrådet for dommere
Konkurranseskjennemnda
Konkurransetilsynet
Kriminalomsorgsdirektoratet
Landbruksdirektoratet
Nordland statsadvokatembeter
Norges institusjon for menneskerettigheter
Norges miljø- og biovitenskapelige universitet
Oslo statsadvokatembeter
Regelrådet
Riksrevisjonen
Sametinget
Statens kartverk
Tilsynsutvalget for dommere
Trygderetten
Trøndelag statsadvokatembeter
Økokrim

Eidsvoll kommune
Formannskapet i Røros kommune
Interkommunalt politisk råd Namdal
Namsos kommune
Regionrådet for Fjellregionen
Regionrådet Nord-Gudbrandsdal
Rogaland fylkeskommune
Tana kommune
Tjeldsund kommune
Trøndelag fylkeskommune
Vestfold og Telemark fylkeskommune

Advokatfirmaet Wiersholm AS
De lokale tillitsvalgte for Dommerfullmektigforeningen i Oslo tingrett
Den internasjonale juristkommisjon – norsk avdeling
Den Norske Advokatforening
Den norske Dommerforening
Dommerfullmektigforeningen
Norges Juristforbund
Juristforbundet Trygderetten
Landsorganisasjonen i Norge (LO)
Mats Stensrud
Næringslivets Hovedorganisasjon (NHO)
NITO Domstolene
Norsk Journalistlag
Norsk Presseforbund
Parat
Person som ikke har oppgitt navn
Samisk forum i domstolene

Stine Sofies Stiftelse
Teknisk-naturvitenskapelig forening
Wikborg Rein Advokatfirma AS

Følgende høringsinstanser har uttalt at de ikke har merknader eller ikke ønsker å avgi høringsuttalelse:

Helse- og omsorgsdepartementet
Samferdselsdepartementet
Brønnøysundregistrene
Konkursrådet
Politiets sikkerhetstjeneste
Statistisk sentralbyrå
Vaksdal kommune

2.2 Justis- og beredskapsdepartementets høringsnotat 21. oktober 2024

Ved behandlingen av Prop. 104 S (2023–2024) *Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet 2024* ble det bevilget midler til utstyr til lyd- og bildeopptak ved alle rettssteder i løpet av 2025. Justis- og beredskapsdepartementet sendte på denne bakgrunn 21. oktober 2024 på høring et forslag til endringer i reglene om avspilling av opptak i retten. Høringsnotatet ble sendt til følgende instanser:

Departementene

Arbeidsretten
Høyesterett
Jordskifterettene
Lagmannsrettene
Tingrettene
Trygderetten
Utmarksdomstolen for Finnmark

Fylkeskommunene
Kommunene

Advokatforeningen
Akademikerne
Brønnøysundregistrene
Datatilsynet
Den norske Dommerforening
Den rettsmedisinske kommisjon
Det juridiske fakultet ved Universitetet i Bergen
Det juridiske fakultet ved Universitetet i Oslo
Det juridiske fakultet ved Universitetet i Tromsø
Det nasjonale statsadvokatembetet
Digitaliseringsdirektoratet

Dommerfullmektigforeningen
 Domstoladministrasjonen
 Fagforbundet
 Finnmarkskommisjonen
 Gatejuristen
 Handelshøyskolen BI
 Innstillingsrådet for dommere
 Juridisk rådgivning for kvinner
 Juristforbundet
 Juss-Buss
 Jussformidlingen
 Jusshjelpa i Nord-Norge
 Kommunesektorens organisasjon (KS)
 Landsorganisasjonen i Norge (LO)
 Legeforeningen
 Norges institusjon for menneskerettigheter
 Norsk tjenestemannslag
 Norsk Tolkeforening
 Næringslivets Hovedorganisasjon (NHO)
 Parat
 Politidirektoratet
 Politidistriktene
 Politijuristene
 Regjeringsadvokaten
 Rettspolitisk forening
 Riksadvokaten
 Riksarkivet
 Samerådet
 Sametinget
 Samfunnsviterne
 Sentralenheten for Barneverns- og helsenemnda
 Sivilombudet
 Statens sivilrettsforvaltning
 Statsadvokatembetene
 Statsforvalterne
 Tilsynsutvalget for dommere
 Tolkene i Akademikerforbundet TiA
 Utlendingsnemnda
 Yrkesorganisasjonenes Sentralforbund (YS)

Departementet har mottatt uttalelse med merknader fra følgende høringsinstanser:

Agder lagmannsrett
 Borgarting lagmannsrett
 Eidsivating lagmannsrett
 Frostating lagmannsrett
 Gulating lagmannsrett
 Hålogaland lagmannsrett

Hordaland tingrett
 Møre og Romsdal tingrett
 Oslo tingrett
 Vestre Innlandet tingrett

Jordskifterettene Vestfold og Agder
 Møre og Romsdal jordskifterett
 Telemark jordskifterett

Statsforvaltaren i Vestland
 Statsforvalteren i Østfold, Buskerud, Oslo og Akershus

Arendal kommune
 Etnedal kommune
 Farsund kommune
 Hægebostad kommune
 Kvinesdal kommune
 Kviteseid kommune
 Lillehammer kommune
 Lyngdal kommune
 Nord-Aurdal kommune
 Sirdal kommune
 Sør-Aurdal kommune
 Vang kommune
 Vestre Slidre kommune
 Øvre Eiker kommune

Interkommunalt politisk råd Nord- Gudbrandsdal
 Lister Interkommunale Politiske Råd
 Vest-Telemark Interkommunalt Politisk Råd
 Østre Agder samarbeidet IPR

Domstoladministrasjonen
 Norsk språkråd
 Oslo politidistrikt
 Politidirektoratet med underliggende etater
 Statens sivilrettsforvaltning
 Troms og Finnmark statsadvokatembeter

Advokatforeningen
 Akademikerforbundet
 Den norske Dommerforening
 Noregs Mållag
 Norsk Tjenestemannslag
 Norsk tolkeforening
 Parat domstolene
 Tekna, etatsforeningen for jordskifterettene

Følgende høringsinstanser har uttalt at de ikke har merknader eller ikke ønsker å avgi høringsuttalelse:

Forsvarsdepartementet
 Høyesterett
 Brønnøysundregistrene
 Nye Veier AS
 Tilsynsutvalget for dommere

3 Saksfordeling

3.1 Saksfordeling og omfordeling av saker mellom dommerne

3.1.1 Gjeldende rett

Domstollederen i den enkelte tingrett og lagmannsrett fordeler saker mellom dommerne i sin domstol, jf. domstoloven § 19 tredje ledd og § 11 første ledd. Dersom domstolen har flere avdelinger, fordeler domstollederen sakene mellom avdelingene, jf. domstoloven § 19 fjerde ledd tredje punktum og § 11 fjerde ledd tredje punktum. Deretter fordeler avdelingslederen sakene mellom dommerne i sin avdeling, jf. domstoloven § 19 fjerde ledd fjerde punktum og § 11 fjerde ledd fjerde punktum. Det er forutsatt at de organisatoriske bestemmelsene om tingrettene i domstoloven §§ 19 til 25 også gjelder for jordskifterettene, jf. jordskifteloven § 2-2 og Prop. 101 L (2012–2013) *Lov om fastsetjing og endring av eigedoms- og rettshøve på fast eiendom m.m. (jordskiftelova)* punkt 7.1.3. Saksfordelingen i jordskifterettene følger dermed tilsvarende regler som for tingrettene.

Det er ikke fastsatt nærmere regler for hvordan, eller etter hvilke kriterier, saksfordelingen skal foregå i tingrettene, lagmannsrettene og jordskifterettene. For Høyesterett er det gitt skriftlige regler om tilfeldig saksfordeling i forretningsordenen for Høyesteretts ankeutvalg. Her fremgår det at det skal være lik deltakelse i ankeutvalget, og at sakene skal fordeles tilfeldig mellom dommerne i utvalget, jf. forretningsordenen for Høyesteretts ankeutvalg §§ 4 og 5. Utvalgets leder «kan gjøre unntak fra dette når utvalget har til behandling saker som er særlig arbeidskrevende, eller når andre tungtveiende grunner taler for det». Av Forretningsordenen for Høyesterett i storkammer § 1 fremgår det at justitiarius deltar i saker som skal behandles i storkammer, og at de øvrige dommerne tas ut ved loddtrekning. Det foreligger ingen forretningsorden for Høyesteretts behandling av saker i avdeling.

Det er antatt å gjelde et lignende «tilfeldighetsprinsipp» i de lavere instansene som det som er formulert i Høyesteretts forretningsordener. Inn-

holdet i prinsippet er imidlertid noe uklart, og i tingrettene og lagmannsrettene tas det i praksis ofte hensyn til erfaring, fagkompetanse og personlig egnethet ved saksfordelingen, se NOU 2020: 11 punkt 15.3.1 og 15.4.1 med videre henvisninger. Saksfordelingen i tingrettene og jordskifterettene må også ses i sammenheng med at det gjelder enkelte begrensninger for hvilke saker som kan behandles av dommerfullmektiger og jordskiftedommerfullmektiger, se NOU 2020: 11 punkt 12.3.4. Ved fordeling av saker som ikke kan eller bør behandles av dommerfullmektiger eller jordskiftedommerfullmektiger, vil det nødvendigvis være et mindre antall dømmende ansatte å fordele sakene til, noe som utgjør en praktisk begrensning for utøvelsen av tilfældighetsprinsippet.

Etter at en sak har blitt fordelt til en dommer, kan det av ulike grunner være nødvendig å omfordele saken til en annen dommer. Domstoloven gir ikke føringer for hvordan slike dommerbytter skal skje, utover særreglene i § 15 første ledd og § 21 annet ledd, som angir adgangen til å fortsette hovedforhandling i henholdsvis lagmannsretten og tingretten hvis et av rettens medlemmer får forfall. Loven er taus om hvordan et dommerbytte skal gjennomføres under saksforberedelsen, det vil si før hovedforhandling er påbegynt, og om når omfordeling av en sak er tillatt.

For sivile saker nevner Domstolkommisjonen i NOU 2020: 11 punkt 15.3.1 særregelen i tvisteloven § 11-7 annet ledd om reaksjon ved manglende saksstyring. Ved vesentlig tilsidesettelse av plikten til aktiv saksstyring, skal domstollederen overføre saken til en annen dommer eller overta den selv, dersom det er nødvendig av hensyn til en forsvarlig videre behandling. Slik overføring skal ikke gjennomføres uten at det er forsøkt andre løsninger, jf. spesialmerknaden til tvisteloven § 11-7 i Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) *Om lov om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven)*. Etter § 11-7 første ledd skal domstollederen gi nødvendige pålegg for at mangler eller for sen saksstyring rettes. Det er først etter at domstollederen eventuelt har gitt et slikt pålegg, og dommeren har fått mulighet til å rette på forholdet, at saken kan overføres til en annen dommer.

Straffeprosessloven har ingen bestemmelse som tilsvarende tvisteloven § 11-7. I straffesaker har derfor ikke domstollederen noen større kompetanse til å gripe inn enn det som følger av alminnelige organisatoriske prinsipper og de grensene som prinsippet om dommernes uavhengighet setter, jf. NOU 2020: 11 punkt 15.3.1.

3.1.2 Menneskerettslige rammer og internasjonale anbefalinger

Grunnloven § 95, som gir enhver rett til å få sin sak avgjort av en uavhengig og upartisk domstol, og Grunnloven § 22 annet ledd om uavsettelige dommere, innebærer visse skranker for saksfordeling og dommerbytte. Dette er slått fast også av Domstolkommisjonen, se NOU 2020: 11 punkt 15.2.1. Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK) artikkel 6 om retten til en rettferdig rettergang ved en uavhengig og upartisk domstol, setter også visse grenser, jf. utredningen samme sted. De fleste sakene som Den europeiske menneskerettsdomstol (EMD) har hatt til behandling knyttet til dommeres interne uavhengighet, omhandler tilfeller der en dommer har blitt fratatt en sak, og dette kan gi inntrykk av at domstollederen ønsker et særskilt utfall i saken. Statene har i utgangspunktet en vid skjønnsmargin når det gjelder ordninger for saksfordeling mellom dommerne, og fordelingen kan skje ut fra en rekke hensyn, som blant annet ressurser, kvalifikasjoner og tilgang til rettslokale, se NOU 2020: 11 punkt 15.2.1, med henvisning til EMDs avgjørelse 3. mai 2007, *Bochan mot Ukraina*, nr. 7577/02 avsnitt 71. Departementet viser også til EMDs avgjørelse 2. mai 2019, *Pasquini mot San Marino*, nr. 50956/16 avsnitt 103 og 107. Samtidig har EMD i flere saker slått ned på fravær av prosessuelle mekanismer for å hindre saksfordeling på usaklig grunnlag, se EMDs avgjørelser 12. januar 2016, *Miracle Europe Kft mot Ungarn*, nr. 57774/13, og 9. oktober 2008, *Moiseyev mot Russland*, nr. 62936/00, gjengitt i NOU 2020: 11 punkt 15.2.1. Kravet om objektiv uavhengighet er det sentrale i EMDs praksis.

I FN's *Basic Principles on the Independence of the Judiciary* fra 1985 fremgår det at saksfordeling i domstolene er et internt anliggende for den enkelte stat, se avsnitt 14. Et grunnleggende fellestrekk ved anbefalinger om saksfordeling og dommerbytter med utspring i Europaråds- og EU-systemet er at saksfordeling og dommerbytter bør bygge på etablerte og objektive kriterier, jf. for eksempel Europarådet, Ministerkomiteen, *Recommendation CM/Rec (2010) 12, Judges: Independence, Efficiency*

and Responsibility, avsnitt 9 og avsnitt 24, CCJE, *Opinion no. 19 (2016) The Role of Court Presidents*, avsnitt 21 og Veneziakommisjonen, *Report on the Independence of the Judicial System Part I: The Independence of Judges (2010)*, avsnitt 81.

Europarådets ministerkomité har påpekt at det finnes flere alternative systemer for saksfordeling, at det avgjørende er at den faktiske saksfordelingen ikke innebærer påvirkning av den dømmende virksomheten, og at den ikke er «designed to benefit any of the parties», jf. *Recommendation CM/Rec (2010) 12, Judges: Independence, Efficiency and Responsibility*, forklarende rapport avsnitt 32. Det fremgår også av anbefalingene at det kan være flere legitime grunner til at dommerbytter finner sted. Den generelle retningslinjen er at dommerbytte bare kan skje i den utstrekning det ikke underminerer domstolens uavhengighet. Effektivitetshensyn kan være en gyldig begrunnelse, eksempelvis på grunn av restanser eller sykdom, eller at en dommer er tildelt en tidkrevende sak som gjør at han eller hun ikke har kapasitet til å håndtere andre tildelte saker. Beslutninger om omfordeling av saker bør treffes av kompetent myndighet, for eksempel domstolleder.

Veneziakommisjonen understreker at prosedyrene for saksfordeling ikke bør være ad hoc eller personavhengig, men bør følge objektive og transparente kriterier «to the maximum extent possible», jf. *Report on the Independence of the Judicial System Part I: The Independence of Judges (2010)*, avsnitt 77 og 81. Videre fremholder Veneziakommisjonen at generelle kriterier for saksfordeling, herunder unntakene, «[...] should be formulated by the law or by special regulations on the basis of the law [...]», jf. Veneziakommisjonen, *Report on the Independence of the Judicial System Part I: The Independence of Judges (2010)*, avsnitt 80. Veneziakommisjonen tar høyde for at et rendyrket tilfeldighetsprinsipp ikke kan fungere fullt ut i praksis. Arbeidsbyrden til den enkelte dommer, behov for spesiell fagkunnskap, at saken krever en erfaren dommer, eller at nyutnevnte dommere i en periode får sitte i dommerpanel med mer erfarne dommere, kan være legitime grunner for å fravike det ordinære saksfordelings-systemet. Vilårene for å fravike ordinær saksfordeling bør imidlertid være fastsatt på forhånd, slik at de er kjent for det rettssøkende publikum, og bør ideelt sett kunne påklages.

The European Network of Councils for the Judiciary (ENCJ) har gitt tilsvarende anbefalinger om saksfordelingen i domstolene. Etter ENCJs kriterier for uavhengighet kommer Norge dårligst

ut av alle landene i undersøkelsen på indikatoren «saksfordeling», se ENCJ, *Independence, Accountability and Quality of the Judiciary: Performance Indicators*, Haag 2015 side 37 og ENCJ, *Independence, Accountability and Quality of the Judiciary: Performance Indicators*, Paris 2017 side 29. For en nærmere redegjørelse for internasjonale anbefalinger om saksfordeling, vises det til NOU 2020: 11 punkt 15.2.2.

3.1.3 Andre nordiske lands rett

Den klare tendensen i de nordiske landene er at regler for saksfordelingen i domstolene er nedfelt i lov. Det er bare Danmark og Norge som ikke har lovfestet detaljerte regler om saksfordelingen i løpet av de senere årene. I Danmark er det i likhet med i Norge domstollederen for den enkelte byrett og landsrett som bestemmer saksfordelingen mellom dommerne, jf. retsplejeloven § 12 første ledd annet punktum og § 7 første ledd tredje punktum. I praksis fordeles saker i danske domstoler stort sett automatisk, og dermed tilfeldig, gjennom et datasystem. Domstolleder griper bare unntaksvis inn, typisk hvis det er en veldig komplisert sak som trenger spesiell oppmerksomhet. Dommerne kan bytte saker uformelt hvis det oppstår forfall.

I Finland skal de nærmere kriteriene for saksfordelingen i den enkelte domstol fastsettes i dennes arbeidsordning, og kriteriene i arbeidsordningen skal være tydelige og sikre partenes rett til å få saken avgjort på et «oberoende, opartisk og snabbt sätt», jf. domstolslag 673/2016 kapittel 8 § 7. Arbeidsordningen fastsettes av domstolleder i samråd med ledergruppen, og skal være offentlig og tilgjengelig, jf. kapittel 8 § 9. For omfordeling av saker må det foreligge berettigede grunner dersom omfordeling skal skje mot en dommers vilje, og domstolleders beslutning skal begrunnes, jf. kapittel 8 § 8.

Av en av de svenske grunnlovene, Regeringsformen kapittel 11 § 3 annet punktum, følger det at ingen annen myndighet enn domstolene får bestemme «hur dömande uppgifter ska fördelas mellan enskilda domare». I rättegångsbalken kapittel 4 § 11 a er det fastsatt at saksfordeling mellom dommere i de alminnelige domstolene skal være basert på «objektiva kriterier som domstolen fastställt i förväg», og at fordelingen ikke skal være «ägnad att påverka målets eller ärendenas utgång». De samme prinsippene gjelder både for fordeling og omfordeling av saker, jf. Prop. 2017/18:88 side 31. I forarbeidene er det pekt på at kriteriene som fastsettes bør være så

utførlige at de i etterkant kan forklare en part eller andre utenforstående hvordan en sak er fordelt, se Prop. 2017/18:88 side 31–32.

Ved saksfordelingen blant islandske dommere i herredsrettene og landsretten skal rettspresidenten etter den islandske domstoloven, 15/1998 Lög um dómstóla, § 33 annet ledd påse at arbeidsbyrden blir så jevn som mulig, og det bør tilstrebes at fordelingen blir tilfeldig. Fjerde ledd regulerer når en dommer kan begjære seg fritatt fra å få en sak fordelt til seg, herunder dersom dommeren har tilknytning til en av partene eller advokatene, eller på grunn av høy arbeidsbelastning. Domstollederen tar stilling til begjæringen, og denne beslutningen kan påklages til Domstolsstyrelsen. Omfordeling av saker er regulert i femte og sjette ledd, hvor det fremgår at en sak kan omfordeles uten begjæring fra den aktuelle dommeren hvis dommeren ikke retter seg etter anmodning fra domstollederen om å ferdigbehandle saken innenfor et bestemt tidsrom, eller sykdom hos dommeren eller lignende forhold gjør det vanskelig å utføre arbeidet. Bestemmelsen gir dommeren som fratas saken mulighet til å bringe beslutningen inn for Domstolsstyrelsen, som treffer endelig avgjørelse.

For en mer detaljert gjennomgang av saksfordeling i andre nordiske land, se NOU 2020: 11 punkt 15.5.

3.1.4 Domstolkommisjonens forslag

Domstolkommisjonen foreslår å lovfeste at saksfordelingen skal bygge på saklige og objektive kriterier. Kommisjonen viser til at vilkåret «objektive kriterier» er benyttet i internasjonale anbefalinger om saksfordeling («objective criteria») og i andre nordiske lovbestemmelser om saksfordeling, mens «saklige» kriterier er mer i tråd med norsk lovgivningstradisjon. Etter Domstolkommisjonens syn tydeliggjør de to uttrykksformene til sammen at saksfordelingen skal sikre en upartisk og uavhengig saksbehandling i domstolene.

Domstolkommisjonen foreslår at nærmere regler om saksfordelingen inntas i nytt femte ledd i domstoloven §§ 11 og 19 om henholdsvis lagmannsrettene og tingrettene. Når det gjelder utformingen av bestemmelsen, har Domstolkommisjonen delt seg i et flertall og et mindretall. Flertallet foreslår følgende ordlyd:

«Saksfordelingen skal ikke kunne påvirke utfallet av en sak. Saksfordelingen skal baseres på saklige og objektive kriterier som tilfeldighet, særskilt fagkunnskap, kompetanse eller

erfaring. Det skal legges til rette for en rimelig arbeidsfordeling mellom dommerne og en effektiv bruk av domstolenes ressurser. Fordeling av en sak som allerede er tildelt en dommer, skal begrunnes skriftlig når dommeren motsetter seg omfordeling.»

Mindretallet, medlemmet Engstad, slutter seg i det vesentlige til flertallets drøftelser av hvordan saksfordelingen bør reguleres, men fremhever at det klare utgangspunktet må være at saker fordeles tilfeldig mellom dommerne. En lovbestemmelse om saksfordelingen bør etter hans syn gi uttrykk for at tilfeldighetsprinsippet er hovedregelen, heller enn å angi dette som et eksempel på ett av flere likestilte kriterier. Derfor fremmer medlemmet Engstad et alternativt forslag til nytt femte ledd i domstolloven §§ 11 og 19, som lyder:

«Saksfordelingen skal ikke kunne påvirke utfallet av en sak. Saksfordelingen skal bygge på saklige og objektive kriterier som sikrer retten til en uavhengig og upartisk dommer. Saker skal fordeles slik at det er tilfeldig hvilken dommer som får saken til behandling. Domstolleder kan fravike tilfeldig fordeling for å sikre en rimelig arbeidsfordeling mellom dommerne, eller dersom det er behov for særskilt fagkunnskap, kompetanse eller erfaring i den enkelte sak. Ved domstoler der en mindre krets av dommere behandler saker innenfor særskilte rettsområder, skal tilsvarende kriterier ligge til grunn for saksfordelingen. Fordeling av en sak som allerede er tildelt en dommer, skal begrunnes skriftlig når dommeren motsetter seg omfordeling.»

Når det gjelder dommerbytte etter at en sak først er fordelt, viser Domstolkommisjonen til at dette kan være nødvendig av flere grunner. Et praktisk viktig eksempel er der det foreligger inhabilitetsgrunner som ikke var kjent da saken ble tildelt. Også andre årsaker kan gjøre det nødvendig for en dommer å fratre, eksempelvis sykdom, høy arbeidsbelastning eller andre personlige årsaker. En del domstoler har dessuten systemer hvor saken først fordeles til en saksforberedende dommer, og deretter til en hovedforhandlingsdommer. Domstolkommisjonen viser til at omfordeling i slike tilfeller bør foretas etter de samme prinsippene og kriteriene som gjelder for saksfordelingen generelt, og foreslår derfor ikke å skille mellom fordeling og omfordeling i lovteksten. Kommisjonen mener imidlertid at det bør lovfestes en plikt for domstolleder til å begrunne

omfordelingen av en sak dersom en dommer motsetter seg denne. Etter kommisjonens syn bør begrunnelsen registreres i domstolenes saksbehandlingssystem, slik at det i ettertid kan kontrolleres at omfordelingen var berettiget og i tråd med kriteriene som ellers gjelder for saksfordelingen. Kommisjonen mener at det ikke er nødvendig med en nærmere begrunnelse når dommeren ikke motsetter seg omfordeling, typisk dersom helsemessige forhold eller arbeidsbyrde er grunnen til omfordelingen. Kommisjonen påpeker også at den foreslåtte ordningen ikke vil være til hinder for systemer med forskjellig forberedende dommer og hovedforhandlingsdommer. Etter kommisjonens syn bør saken dessuten kunne omfordeles uten nærmere begrunnelse når dommeren allerede ved tildeling ser at det kan foreligge inhabilitet.

Domstolkommisjonen har vurdert om det bør innføres en særskilt adgang for partene til å anke eller påklage saksfordelingen, men foreslår ikke dette. Kommisjonen viser til at prosesslovgivningen inneholder andre mekanismer for partene, gjennom inhabilitetsreglene, ankereglene og adgangen til å klage en dommer inn for Tilsynsutvalget for dommere. Domstolkommisjonen viser også til at domstolleders beslutning etter tvisteloven § 11-7 annet ledd om å gripe inn overfor en dommer der plikten til aktiv saksstyring er tilsidesatt, kan ankes av partene, jf. § 11-7 tredje ledd. Kommisjonen legger til grunn at disse mekanismene i prosesslovgivningen i tilstrekkelig grad ivaretar partenes rettsikkerhet. Domstolkommisjonen kan heller ikke se at det er behov for en særskilt klageadgang for dommere til å påklage domstolleders omfordeling av en sak.

3.1.5 Høringsinstansenes syn

Advokatforeningen, Asker og Bærum tingrett, Bergen tingrett, Domstoladministrasjonen, Eidsivating lagmannsrett, Frostating lagmannsrett, Gulating lagmannsrett, Hålogaland lagmannsrett, Nedre Buskerud jordskifterett, Norges miljø- og biovitenskapelige universitet, Nord-Troms og Senja tingrett, Oslo tingrett og Trøndelag statsadvokatembeter støtter Domstolkommisjonens flertalls lovforslag. Det samme gjør *Vestfold jordskifterett, Nedre Telemark jordskifterett, Øvre Telemark jordskifterett, Aust-Agder jordskifterett, Marnar jordskifterett og Lista jordskifterett*, som har avgitt felles hørings-svar.

Domstoladministrasjonen påpeker i sitt hørings-svar at tilliten utad til saksfordelingen i domstolene er et avgjørende hensyn, og at en lov-

bestemmelse om hvordan sakene skal fordeles skaper mer åpenhet om domstolleders vurderingskriterier. Det rettsøkende publikum må etter Domstoladministrasjonens syn ha tillit til at valget av dommer eller dommere ikke skal kunne påvirke utfallet av saken, og at saker fordeles etter saklige og objektive kriterier.

Hålogaland lagmannsrett uttaler at flertallets lovforslag i størst grad gir uttrykk for:

«[...] realiteten i hvilke hensyn som vektlegges og bør vektlegges i den samlede vurderingen av hvordan sakene fordeles. At tilfeldighetsprinsippet nevnes først, bærer tilstrekkelig bud om at det er dette hensynet som danner utgangspunktet for saksfordelingen.»

Oslo tingrett er enig i at saksfordelingen skal baseres på saklige og objektive kriterier, og støtter kommisjonens forslag om at prinsippet bør lovreguleres. Dette vil etter Oslo tingretts syn ivareta tilliten til domstolenes uavhengighet og upartiskhet, og vil sikre transparens. Oslo tingrett er samtidig opptatt av at en lovbestemmelse om saksfordeling ikke skal være til hinder for en viss fleksibilitet i tildelingen av de enkelte sakene. Dette mener Oslo tingrett er godt ivaretatt i kommisjonens forslag til nytt femte ledd i domstoloven § 19.

Borgarting lagmannsrett, *Den norske Dommerforening*, *Juristforbundet*, *Den internasjonale juristkommisjon – norsk avdeling*, *Indre Finnmark tingrett* og *Samisk forum i domstolene* støtter mindretallets lovforslag.

Borgarting lagmannsrett mener at mindretallets forslag er best i samsvar med de grunnleggende hensynene bak reglene om saksfordeling. *Borgarting lagmannsrett* uttaler videre:

«Dette utgangspunktet er også en viktig del av den enkelte dommers uavhengighet som bør vurderes grunnlovfestet [...] Mindretallets forslag tar også inn i seg adgangen til å gjennomføre moderat spesialisering, og får frem at tilfeldighetsprinsippet skal ligge til grunn også for fordeling blant de spesialiserte dommerne.»

Den norske Dommerforening er kritiske til Domstolkommisjonens flertalls forslag til lovbestemmelse, der tilfeldighetsprinsippet sidestilles med andre hensyn. Den norske Dommerforening uttaler blant annet:

«Selv om det gjelder få folkerettslige bindinger på området og praksis fra EMD viser at statene

i utgangspunktet har en vid skjønnsmargin når det gjelder ordninger for saksfordelingen, er en ordning med utgangspunkt i tilfeldighetsprinsippet mer i samsvar med de internasjonale anbefalingene kommisjonen selv viser til, jf. Venezia-kommisjonen, *Report on the Independence of the Judicial System Part I: The Independence of Judges* (2010). Som kommisjonen også skriver, har man i norsk rett antatt at det gjelder et tilfeldighetsprinsipp selv om den nærmere innholdet i dette prinsippet er uklart, se punkt 15.1 side 178 første spalte og punkt 15.3 side 180 annen spalte med henvisninger til forretningsorden for Høyesteretts ankeutvalg og Høyesterett i storkammer samt Anders Bøhns kommentarutgave til domstoloven.

Flertallets forslag åpner for mer fleksibilitet i saksfordelingen. Dette er ikke i seg selv illegitimt og utgjør kanskje ikke noen fare for domstolenes uavhengighet i Norge slik domstolene våre fungerer i dag. Flertallets forslag til lovbestemmelse innebærer etter vår vurdering likevel en utvidet kompetanse for domstolleder til å fordele og omfordele saker etter kriterier, som selv om de framstår som saklige og objektive, i stor utstrekning åpner for svært skjønsmessige, og dermed subjektive og – i verste fall – lukkede vurderinger, knyttet til dommernes kompetanse, erfaring, arbeidsbyrde og domstolenes ressursituasjon. En aktiv tildeling av saker til enkeltdommere – selv om den kan begrunnes – kan komme i konflikt med hensynet til uavhengighet.

De rammene vi setter for å verne om domstolenes og dommernes uavhengighet i en normalsituasjon, skal bestå prøven i en krisetid. Etter Dommerforeningens syn er mindretallets forslag best egnet til å sikre dommernes uavhengighet dersom norske domstoler skulle bli satt under press.»

Når det gjelder det konkrete forslaget til lovregulering, støtter også *Den internasjonale juristkommisjon – norsk avdeling* mindretallets forslag. Organisasjonen peker på at dette forslaget:

«[...] i størst grad får fram at tilfeldighet bør og skal være det styrende prinsippet for sakstildeling. Andre hensyn vil kunne tilsi unntak fra utgangspunktet om tilfeldighet, for eksempel slik at hensynet til eventuell moderat spesialisering i den aktuelle domstolen ivaretas, jf. utredningen kapittel 23 og nedenfor. Både når det gjelder betydningen av spesialisering,

kunnskap, erfaring og kompetanse ved tildelingen, bør det utarbeides definerte retningslinjer innad i domstolene for hvordan dette skal praktiseres, slik at dette ikke blir overlatt til domstolleders skjønn.»

Søndre Østfold tingrett støtter Domstolkommisjonens forslag om at alminnelige prinsipper og kriterier for saksfordelingen bør fastsettes i lov, og at reglene ikke må stå i veien for en effektiv og god ressursutnyttelse av dommerkapasiteten i den enkelte domstolen.

Også *Teknisk-naturvitenskapelig forening* gir sin tilslutning til at saksfordelingen må baseres på saklige og objektive hensyn, og at utgangspunktet må være tilfeldig saksfordeling, men med mulighet til moderat spesialisering og vektlegging av hensynet til arbeidsmengden til den enkelte dommer og hensynet til effektiv saksavvikling.

Rogaland fylkeskommune bemerker at en lovregulering av saksfordeling kan være et virkemiddel for å sikre og styrke den enkelte dommers uavhengighet.

Landbruks- og matdepartementet støtter Domstolkommisjonens forslag om å lovfeste prinsipper for saksfordelingen også for jordskifterettene.

Jordskifterettslederne ved Sunnmøre jordskifterett, Romsdal jordskifterett, Nordmøre jordskifterett, Nord-Trøndelag jordskifterett og Sør-Trøndelag jordskifterett «støtter en lovfesting av at domstolleder kan fordele saker etter tilfeldighetsprinsippet til en mindre gruppe dommere med hensyn til moderat spesialisering og arbeidsmengden til den enkelte dommer».

Når det gjelder omfordeling av saker mellom dommere, er *Hålogaland lagmannsrett* enig med Domstolkommisjonen i at omfordeling av en sak mot en dommers vilje bør begrunnes skriftlig, og at det ikke er behov for at partene skal ha adgang til å påklage en slik beslutning. Også *Nord-Troms og Senja tingrett* slutter seg til Domstolkommisjonens forslag om at omfordeling av en sak mot en dommers vilje skal kreve begrunnelse.

Den internasjonale juristkommisjon – norsk avdeling viser i sin høringsuttalelse til:

«[...] at begrunnelsesplikten bør gjelde generelt, med unntak for tilfeller der saker omfordes i tråd med etablerte retningslinjer i domstolen (for eksempel forberedende dommer og senere hovedforhandlingsdommer).

Den ordningen som kommisjonen legger opp til, forutsetter at dommeren uttrykkelig motsetter seg domstollederens ønske om å fordele saken til en annen dommer. Ofte, for

eksempel der det er tale om sykdom eller annet fravær, vil dette være uproblematisk. Løsningen legger allikevel opp til at saker kan 'fratas' dommere, som av frykt for ikke å havne i konflikt med leder og dermed også i fremtiden 'miste' saker, kan 'akseptere' situasjonen stilltende. Domstolleder vil i slike tilfeller ikke måtte begrunne omfordelingen.»

Domstoladministrasjonen uttaler at det også er viktig å ha bestemmelser om omfordeling av saker, og er enig med Domstolkommisjonen i at begrunnelsen for omfordelingen bør være skriftlig i de tilfellene dommeren motsetter seg dette. Domstoladministrasjonen viser til at omfordeling av saker gjøres jevnlig eksempelvis på grunn av inhabilitet, skifte fra saksforberedende dommer til hovedforhandlingsdommer, sykdom, annet fravær eller høyt arbeidspress. Dersom alle omfordelinger skulle begrunnes ville dette etter Domstoladministrasjonens syn medføre en unødig ekstraoppgave for domstolleder. Ofte vil årsakene til slike omfordelinger være kjent, og det vil ikke være behov for å sikre notoritet for disse skiftene med en skriftlig begrunnelse i tillegg.

Søndre Østfold tingrett mener at:

«[...] det er sentralt at ordningen med frivillig omfordeling av saker videreføres og at slike dommerbytter ikke krever skriftlig begrunnelse fra domstolleder. En omfordeling av sak til en dommer bør heller ikke begrunnes skriftlig, selv om tildelingen ikke er frivillig. Krav om begrunnelse vil binde opp tid på en lite hensiktsmessig måte. Vi har ikke innvendinger til et krav om at en skriftlig begrunnelse skal tas inn i saksbehandlingssystemet, der en dommer motsetter seg å bli fratatt en sak. Formålet er da å sikre en senere kontroll av begrunnelsen for beslutningen, dvs. at den var saklig [...] Vi er enig med kommisjonen i at eksterne ikke bør kunne fremme klage over fordeling eller omfordeling av saker. En klageadgang vil motvirke en smidig drift av domstolen.»

Oslo tingrett uttaler at en eventuell omfordeling av saken heller ikke skal skje med mindre den er basert på saklige og objektive kriterier. Her kan saksfordelingsreglene med fordel ses i sammenheng med forslaget om en mer aktiv saksstyring, som Oslo tingrett støtter fullt ut. Hensynet til aktiv saksstyring med «fortung» saksforberedelse tilsier etter Oslo tingretts syn at det bør tilstrebes at en sak blir hos samme dommer iallfall fra tilsvaret er innkommet og forberedelsen til planmøtet er

påbegynt, og frem til dom er avsagt. Oslo tingrett mener at dette utgangspunktet selvsagt ikke står i veien for at det kan være nødvendig med en omfordeling som følge av sykdom, inhabilitet, ressursutnyttelse, arbeidsutjevning med videre.

Eidsivating lagmannsrett mener at Domstolkommisjonens forslag om at omfordeling av en sak mot en dommers vilje skal begrunnes skriftlig, har mye for seg. Eidsivating lagmannsrett uttaler videre:

«I lagmannsrettene, hvor hver sak behandles av flere dommere, skjer det imidlertid hyppige dommerbytter. Inhabilitet eller sykdom hos en dommer i en større sak, kan eksempelvis gjøre det nødvendig med mange dommerbytter, for å få berammingskabalene til å gå opp. Et eventuelt krav om skriftlig begrunnelse bør utformes på en slik måte at slike praktiske hensyn ivaretas, uten at det er nødvendig med en skriftlig begrunnelse.»

Gulating lagmannsrett viser i sin høringsuttalelse til at saker i lagmannsrettene omfordeles hyppig. Som eksempler på grunner til at tjenestelister og berammelsesprogram må endres for å få kabalen til å gå opp, nevner *Gulating lagmannsrett* bortfall av saker og sykdom. *Gulating lagmannsrett* viser også til at det foregår en systematisk omfordeling ved at dommerne ikke nødvendigvis deltar ved irettføringen av saker de har forberedt. Etter *Gulating lagmannsretts* syn bør det gå klart frem at slik omfordeling ikke krever skriftlig begrunnelse.

Borgarting lagmannsrett er også usikker på om det fremgår klart nok i forslaget til lovtekst at overføring av en sak fra saksforberedende dommer til hovedforhandlingsdommer, ikke anses som omfordeling etter Domstolkommisjonens forslag til bestemmelse. Om det ikke presiseres i den endelige lovteksten, kan det etter *Borgarting lagmannsretts* syn med fordel understrekes i lovproposisjonen. *Borgarting lagmannsrett* foreslår at siste setning i Domstolkommisjonens forslag får en noe justert ordlyd: «... skal begrunnes skriftlig når dommeren motsetter seg omfordeling og ber om en skriftlig begrunnelse».

Frostating lagmannsrett har ikke innvendinger mot forslaget om at en dommer som motsetter seg omfordeling av en tildelt sak, har krav på begrunnelse. Etter domstolens syn bør det ikke innføres en klageordning for slike avgjørelser.

Trøndelag statsadvokatembeter uttaler:

«Embedet tiltrer videre at det ikke bør være en plikt til å ha ytterligere interne retningslinjer

som er tilgjengelig for allmennheten, jfr pkt. 15.6.3, eller at det er nødvendig med en klageadgang for partene ved omfordeling av saker, jfr pkt 15,6,4. En klageadgang vil klart påvirke fremdriften i saksavviklingen og bør unngås. Samtidig bør hver enkelt domstol ha et system som sikrer notoritet for etterlevelsen av § 11 femte ledd og § 19 femte ledd. Hvordan dette skal utformes, må imidlertid kunne overlates til Domstoladministrasjonen å utarbeide i samarbeid med domstolene.»

Bergen tingrett mener at en bestemmelse om tildeling av saker også nødvendiggjør at prosessen for omfordeling av saker reguleres. For å unngå mistanke om at omfordelingen kan være motivert ut fra et ønske om å påvirke utfallet av behandlingen av en sak, må det etter *Bergen tingretts* syn synliggjøres hvilke prinsipper som skal følges, også når det gjelder omfordeling av saker. *Bergen tingretts* erfaring er at omfordeling av saker skjer relativt hyppig og ofte med kort varsel. Vanligvis skjer dette som følge av uforutsett fravær blant dommere, eller at behandling av andre pågående saker har tatt lenger tid enn forutsatt. Det er derfor viktig at omfordeling kan skje enkelt og effektivt. Slik *Bergen tingrett* ser det, har Domstolkommisjonen foretatt en fornuftig avveining av disse hensynene ved å foreslå at det kun er dersom dommeren som har saken til behandling motsetter seg omfordeling, at omfordelingen skal begrunnes. Tilsvarende mener *Bergen tingrett* at det fremstår som fornuftig at saker skal kunne omfordeles formløst dersom det allerede ved tildelingen av en sak blir klargjort at vedkommende dommer er inhabil.

3.1.6 Departementets vurdering

Basert på de internasjonale anbefalingene og Domstolkommisjonens forslag, foreslår departementet å lovfeste kriterier for saksfordelingen i domstolene i domstolloven § 11 femte ledd og § 19 femte ledd, som gjelder henholdsvis lagmannsrettene og tingrettene. Domstolkommisjonens forslag om lovfesting har fått bred støtte i høringen, selv om det er noe ulike syn på om bestemmelsene bør formuleres i tråd med flertallets eller mindretallets forslag til ordlyd. Forslagene som beskrives i det videre gjelder også for jordskifterettene, jf. jordskiftelova § 2-2.

Selv om det ikke er grunn til å tro at det tas usaklige hensyn ved saksfordelingen i domstolene i dag, er det etter departementets syn uheldig at det ikke er nedfelt kriterier for saks-

fordelingen i loven, og at det norske systemet i så stor grad åpner for skjønn. Departementet viser til at Norge i perioden 2014–2015 og perioden 2016–2017 kom dårligst ut blant 23 europeiske land på indikatoren «saksfordeling» etter ENCJs kriterier for uavhengighet, se NOU 2020: 11 punkt 15.4.1 og over i punkt 3.1.2. Lovfesting av kriterier for saksfordelingen kan bidra til en bevissthet internt i domstolene som styrker den enkelte dommers uavhengighet. Videre sikrer det større grad av åpenhet om hvordan sakene fordeles i domstolene, noe som er viktig for befolkningens tillit til domstolenes uavhengighet og upartiskhet.

Departementet foreslår å videreføre gjeldende rett ved at det er domstolleder, eventuelt avdelingsleder dersom domstolen har flere avdelinger, som skal fordele sakene mellom dommerne, jf. domstolloven § 11 første og fjerde ledd og § 19 tredje og fjerde ledd. Dette er i samsvar med Domstolkommisjonens forslag, og har ikke vært omtalt av høringsinstansene i høringen. Ordningen innebærer at saksfordelingen i noen grad vil bero på domstolleders skjønn og vurderinger. Ved utformingen av bestemmelsen om saksfordeling har departementet avveid de kryssende hensynene mellom uavhengighet og transparens på den ene siden, og domstolleders behov for fleksibilitet på den andre siden. Som påpekt av Domstolkommisjonen kan dommere være i ulike livsfaser og ha ulik kapasitet til å følge opp en sak, jf. NOU 2020: 11 punkt 15.4.1. I tillegg bør det være mulig for domstolleder å utøve et visst skjønn ved saksfordelingen, av hensyn til blant annet erfaring, fagkompetanse, alder, helse, en rimelig fordeling av arbeidsbelastningen mellom dommerne, arbeidskapasitet og gjennomføringsevne.

Når det gjelder bestemmelsens nærmere innhold og utforming, har departementet lagt til grunn hovedtrekkene i Domstolkommisjonens mindretalls forslag, men departementet foreslår noen strukturelle og språklige endringer. Kommisjonens mindretall fremhever at det klare utgangspunktet må være at saker fordeles tilfeldig mellom dommerne, og at en lovbestemmelse om saksfordelingen bør gi uttrykk for at dette er hovedregelen, heller enn å angi tilfeldighet som ett av flere likestilte kriterier, jf. NOU 2020: 11 punkt 15.6.5. Departementet foreslår å lovfeste prinsippet om tilfeldig saksfordeling, og er enig med kommisjonens mindretall i at dette bør fremgå som hovedregelen. Departementet viser til at det er alminnelig antatt at saker i domstolene i dag, i alle fall som et utgangspunkt, fordeles tilfeldig, jf. NOU 2020: 11 punkt 15.1. En ordning med utgangspunkt i tilfeldighetsprinsippet er dessuten

i samsvar med internasjonale anbefalinger, jf. blant annet Europarådet, Ministerkomiteen, *Recommendation CM/Rec (2012) 12, Judges: Independence, Efficiency and Responsibility*, forklarende rapport avsnitt 32. Departementet mener at tilfeldig fordeling av saker ikke innebærer noen påvirkning av den dømmende virksomheten, og at den ikke er «designed to benefit any of the parties», jf. rapporten samme sted. Departementet viser også til Borgarting lagmannsretts høringsuttalelse om at mindretallets forslag er best i samsvar med de grunnleggende hensynene bak reglene om saksfordeling. Også Den norske Dommerforening, Juristforbundet, Den internasjonale juristkommisjon – norsk avdeling, Indre Finnmark tingrett og Samisk forum i domstolene støtter mindretallets forslag.

Domstolkommisjonens mindretall foreslår å lovfeste at saksfordelingen «skal bygge på saklige og objektive kriterier som sikrer retten til en uavhengig og upartisk dommer». Retten til en uavhengig og upartisk domstol fremgår allerede av Grunnloven § 95 første ledd og internasjonale konvensjoner, herunder EMK artikkel 6 nr. 1 og SP artikkel 14 nr. 1. Departementet ser derfor ikke behov for at denne rettigheten skal fremgå av bestemmelsen om saksfordeling. Departementet er imidlertid enig i at det bør fremgå at saksfordelingen skal bygge på «saklige» kriterier. Som nevnt i NOU 2020: 11 punkt 15.6.2 er termen «saklige» kriterier i tråd med norsk lovgivningstradisjon, og etter departementets syn får det frem at det ikke skal tas utenforliggende hensyn ved saksfordelingen. Etter departementets syn er det ikke nødvendig at det i tillegg fremgår av lovteksten at saksfordelingen skal bygge på «objektive» kriterier. Departementet mener at de to kriteriene langt på vei er overlappende, men at saklighetskriteriet favner videre og er dekkende alene. Departementet foreslår videre at saklighetskriteriet, i stedet for å fremgå innledningsvis i bestemmelsen som et prinsipp, knyttes til hvilke unntak det kan gjøres fra hovedregelen om tilfeldig saksfordeling. Etter departementets forslag kan hovedregelen om tilfeldig saksfordeling fravikes dersom saklige grunner tilsier det, herunder for å sikre en rimelig arbeidsfordeling mellom dommerne, eller dersom det er behov for særskilt kompetanse eller erfaring i den enkelte sak. Departementet mener at en slik presisering ivaretar de internasjonale anbefalingene, samtidig som behovet for fleksibilitet i domstolene ivaretas. Forslaget om unntak fra tilfeldighetsprinsippet er i hovedsak i samsvar med Domstolkommisjonens mindretalls forslag. Departementet foreslår imid-

lertid å utelate kriteriet «fagkunnskap». Dette er ikke ment som en substansiell endring sammenlignet med mindretallets forslag, men etter departementets syn er «fagkunnskap» omfattet av det mer generelle kriteriet «kompetanse».

Departementet følger ikke opp Domstolkommisjonens mindretalls forslag om å lovfeste at saksfordelingen ikke skal kunne påvirke utfallet av en sak. Dette grunnleggende prinsippet er etter departementets syn ivarettatt gjennom den øvrige utformingen av forslaget til lovbestemmelse. Departementet følger heller ikke opp forslaget om å presisere at det skal ligge tilsvarende kriterier til grunn for saksfordelingen ved domstoler der en mindre krets av dommere behandler saker innenfor særskilte rettsområder. Det er ikke ment som en substansiell endring sammenlignet med mindretallets forslag, men departementet mener at dette følger av det øvrige forslaget til lovbestemmelse, og at det ikke trenger å presiseres ytterligere. Den foreslåtte bestemmelsen er ikke ment som noen begrensning i adgangen til å praktisere moderat spesialisering innad i den enkelte domstol. Se også NOU 2020: 11 punkt 15.6.2.

Når det gjelder omfordeling av saker fra en dommer til en annen, er departementet enig med Domstolkommisjon i at det ikke er grunn til å skille mellom saksfordeling og omfordeling i lovbestemmelsen. Omfordeling av en sak mellom dommere skal etter forslaget foretas etter de samme kriteriene som gjelder ved selve saksfordelingen. I likhet med Domstolkommisjonen og høringsinstansene, mener departementet samtidig at det bør lovfestes en plikt for domstolleder til å begrunne omfordeling av en sak dersom en dommer motsetter seg omfordelingen. Departementet foreslår å ta inn en bestemmelse om dette i § 11 femte ledd og § 19 femte ledd. Etter departementets syn bør begrunnelsen registreres i domstolens saksbehandlingssystem, slik at det i ettertid kan kontrolleres at omfordelingen var i tråd med de foreslåtte kriteriene for saksfordelingen.

Departementet har merket seg at noen av høringsinstansene, herunder flere av lagmannsrettene, påpeker at overføring av en sak fra saksforberedende dommer til hovedforhandlingsdommer, ikke bør anses som omfordeling etter bestemmelsen. Departementet er enig i det. Mange domstoler har ordninger der ulike dommere håndterer ulike stadier av en sak. Det er ikke uvanlig at én dommer gjennomfører hele eller deler av saksforberedelsen, mens den resterende saksbehandlingen håndteres av én eller flere andre dommere. Dersom det gjennom-

føres rettsmekling i en sak, men partene ikke kommer til enighet, vil rettsmekleren som hovedregel ikke delta i den videre behandlingen av saken. Unntaket er dersom partene ber om det og dommeren selv finner det ubetenkelig, jf. tvisteloven § 8-7 annet ledd. Dommerbytter gjennom slike standardiserte ordninger skal ikke anses som «omfordeling» i bestemmelsens forstand. Departementet viser også til NOU 2020: 11 punkt 15.6.4, der Domstolkommisjonen gir uttrykk for at forslaget ikke vil være til hinder for «domstoler som har systemer med forberedende dommer og hovedforhandlingsdommer».

Departementet er enig med Domstolkommisjonen og høringsinstansene i at beslutningen om å omfordele en sak fra en dommer til en annen ikke skal kunne påklages. Som Frostating lagmannsrett og Trøndelag statsadvokatembeter påpeker i høringen, vil en klageadgang kunne påvirke fremdriften i saksavviklingen. Departementet viser dessuten til at mekanismene i prosesslovgivningen som Domstolkommisjonen lister opp i NOU 2020: 11 punkt 15.6.4 i tilstrekkelig grad ivaretar partenes rettsikkerhet i slike tilfeller. Departementet mener at det heller ikke er nødvendig med en særskilt adgang for dommere til å påklage domstolleders omfordeling av en sak.

3.2 Saksfordeling i rettskretser med flere rettssteder

3.2.1 Gjeldende rett

I forbindelse med behandlingen av Prop. 11 L (2020–2021) *Endringer i domstoloven (domstolstruktur)* vedtok Stortinget blant annet at alle rettsstedene skulle bestå og være bemannet. Ved rettssteder som hadde fire faste dommerårsverk eller mindre, skulle nivået på gjeldende antall årsverk knyttet til kjernevirksomheten opprettholdes. Et sentralt premiss for lovvedtaket var også at sakene fortsatt skulle behandles på det rettsstedet i rettskretsen hvor de geografisk hører hjemme.

Stortingets behandling av saken ble fulgt opp i forskrifter om organiseringen av tingrettene, jordskifterettene og lagmannsrettene. Dagens rettskretser fremgår av forskrift 22. januar 2021 nr. 163 om inndelingen av rettskretser og lagdommer, som trådte i kraft våren 2021. Alle rettsstedene ble opprettholdt og lokalisert på de samme stedene som før reformen. Hver rettskrets har en tingrett i første instans med ett eller flere rettssteder, som dekker én eller flere kommuner, jf. forskriften § 1 annet punktum. Ved forskrift 4. april 2025 nr. 597 om endring i forskrift om inndelingen av retts-

kretser og lagdømmer og oppheving av forskrifter om tidligere sorenskriverembeter mv. er det gjort ytterligere justeringer i rettskretsene.

Jordskifterettens organisering fremgår av forskrift 11. desember 2020 nr. 2714 om inndeling i jordskiftesokn og tilordning til lagmannsrettene. Når det gjelder lagmannsrettene, har hver lagmannsrett myndighet innenfor et avgrenset geografisk område (lagdømme), som igjen er delt inn i mindre geografiske områder (lagsogn). Lagsognene omfatter rettskretsene til flere tingretter og jordskifteretter. Inndelingen i lagdømmer og lagsogn fremgår av forskrift 22. januar 2021 nr. 163 om inndelingen av rettskretser og lagdømmer.

Saksfordeling mellom dommere i rettskretser med flere rettssteder er ikke særskilt regulert i domstolloven eller tilhørende forskrifter. Det følger imidlertid av domstolloven § 19 femte ledd at «Kongen kan gi nærmere regler om fordelingen av sakene i tingrettene, herunder om fordelingen mellom rettsstedene». Passusen «[...] herunder om fordelingen mellom rettsstedene» kom inn ved lovendring 1. april 2021, jf. lov 21. desember 2020 nr. 173. Bestemmelsen gir både hjemmel til å regulere den interne fordelingen av saker mellom dommere innad i den enkelte domstol, og mellom rettssteder innad i rettskretsen, jf. Prop. 11 L (2020–2021) punkt 6.3.4. Med hjemmel i bestemmelsen er det fastsatt forskrift 19. mars 2021 nr. 762 om fordelingen av sakene i domstolene. Forskriften gjelder for tingrettene og jordskifterettene, jf. § 1. Etter § 2 første ledd skal saker i tingrettene og jordskifterettene behandles på det rettsstedet i den delen av rettskretsen hvor sakene geografisk hører hjemme. Hovedregelen er at sakene skal behandles på det rettsstedet hvor de ville ha blitt behandlet i domstolstrukturen slik den var før ikrafttreddelsen av forskrift 22. januar 2021 nr. 163 om inndelingen av rettskretser og lagdømmer, med utgangspunkt i rettskretsene den enkelte kommune da tilhørte, jf. statsrådsforedraget til kongelig resolusjon 19. mars 2021 *Ikraftsetting av lov 21. desember 2020 nr. 173 om endringer i domstolloven. Fastsetting av forskrift om endringer i forskrift 22. januar 2021 nr. 163 om inndelingen av rettskretser og lagdømmer. Fastsetting av forskrift om fordelingen av sakene i domstolene* side 5. Forskriften § 2 annet ledd inneholder en unntaksregel om at saker kan behandles på andre steder i rettskretsen når det er hensiktsmessig. I bestemmelsens tredje ledd er det inntatt en presisering om at reglene i første og annet ledd ikke er til hinder for at rett settes i andre lokaler enn rettslokaler når det er hensiktsmessig, jf. domstolloven § 25 fjerde ledd. I Prop. 11 L (2020–2021) punkt 6.3.4 fremgår det:

«Ved den konkrete vurderingen av hvilket rettssted det er naturlig og hensiktsmessig å behandle en sak ved, bør domstolen i alminnelighet se hen til blant annet partenes og de øvrige aktørenes bosted og arbeidssted, partenes og aktørenes synspunkter, geografiske og kommunikasjonsmessige forhold og kapasiteten og fasilitetene ved rettsstedene.»

For lagmannsrettene er det bestemt i domstolloven § 18 første ledd tredje punktum at sakene som utgangspunkt skal behandles på rettsstedet hvor saken «hører hjemme», det vil si i det lagsognet der rettsmøtet i første instans ble holdt, jf. Ot.prp. nr. 25 (1994–1995) *Om lov om endringer i domstolloven og straffeprosessloven m.m* punkt 3.6. Etter domstolloven § 11 femte ledd kan Kongen gi forskrift om fordelingen av sakene i lagmannsrettene. Hjemmelen er ikke benyttet.

3.2.2 Domstolkommisjonens forslag

For at tilfældighetsprinsippet skal kunne realiseres i størst mulig grad, bør saker etter Domstolkommisjonens syn som utgangspunkt fordeles blant samtlige dommere i rettskretsen. Kommisjonen viser imidlertid til at dette vil øke kravene til dommermobilitet, noe som tilsier at tilfældighetsprinsippet må avveies mot hensynet til å skape en rimelig arbeidsfordeling mellom dommerne og en effektiv saksavvikling. Domstolkommisjonen anbefaler at domstolene fastsetter egne systemer og rutiner som balanserer disse hensynene ved saksfordelingen. Det avgjørende er etter kommisjonens syn at saker fordeles etter saklige og objektive kriterier som sikrer retten til en uavhengig og upartisk dommer. Etter kommisjonens syn bør dette også være synlig utad, noe som tilsier at de ordningene som etableres, gjøres offentlig kjent. Se nærmere NOU 2020: 11 punkt 15.6.6.

Forskrift 19. mars 2021 nr. 762 om fordelingen av sakene i domstolene hadde ikke trådt i kraft da Domstolkommisjonen avga sin utredning. Forskriftsforslaget var imidlertid sendt på høring, og Domstolkommisjonen uttaler at det prinsipielt sett er grunn til å stille spørsmål om loven i det hele tatt bør gi den utøvende makt en adgang til å gi nærmere regler om saksfordelingen i domstolene. Etter Domstolkommisjonens syn harmonerer dette dårlig med overføringen av administrativ styring av domstolene fra Justis- og beredskapsdepartementet til Domstoladministrasjonen i 2002. Videre kan en slik adgang etter Domstolkommisjonens syn true domstolenes uavhengig-

het dersom rettsstaten skulle møte urolige tider. Kommisjonen understreker samtidig at saksfordelingen *mellom rettsstedene* i rettskretsen og saksfordelingen *mellom dommerne* i rettskretsen er to separate forhold. Mens det i lys av prinsippet om uavhengighet kan være betenkelig at den utøvende makt regulerer saksfordelingen mellom dommerne, kan det etter Domstolkommisjonens syn argumenteres for at lovgiver bør kunne la den utøvende makt regulere hvor saker skal avvikles innenfor en rettskrets med flere rettssteder. Domstolkommisjonen peker på at dette har en side til domstolstrukturen, herunder antall tinghus og lokaliseringen av disse, og at dette tradisjonelt har vært ansett for å være utpreget politiske spørsmål.

Domstolkommisjonen viser til at det for lagmannsrettene er skilt mellom fordeling av saker *mellom dommere* og fordeling av saker *mellom rettssteder*, jf. domstollosen § 11 femte ledd og § 18. Prinsipielt sett er det etter Domstolkommisjonens syn gode grunner til å ha et slikt skille i loven også for tingrettens del. Kommisjonen peker på at det isolert sett tilsier at en regulering av saksfordelingen mellom rettssteder bør forankres i domstollosen § 25 heller enn i forskrift med hjemmel i § 19. På den annen side viser Domstolkommisjonen til at forskriftsregulering gir rom for atskillig større fleksibilitet, noe det kan være behov for på dette området. Domstolkommisjonen anser det ikke som naturlig å konkludere rundt disse spørsmålene, ettersom NOU 2019: 17 *Domstolstruktur* fortsatt var på høring på tidspunktet for kommisjonens vurderinger. Derfor fremmer kommisjonen heller ikke et formelt forslag om å oppheve domstollosen § 11 femte ledd og § 19 femte ledd. Kommisjonen understreker imidlertid at det er prinsipielle betenkeligheter ved disse bestemmelsene. Utgangspunktet etter Domstolkommisjonens syn er at domstolleder ved saksfordelingen bør rette seg etter rettsregler i lov, og ikke instruks fra den utøvende makt. Dersom saksfordeling mellom rettssteder i rettskretsen skal reguleres, bør det skje i lov og ikke i forskrift.

Domstolkommisjonen påpeker at det i en struktur med flere bemannede rettssteder vil være en viss risiko for at saksfordelingen mellom rettsstedene indirekte også påvirker saksfordelingen mellom dommerne, noe som i så fall vil gjøre det mer betenkelig at reglene er gitt av den utøvende makt. Ved små rettssteder som har få dømmende årsverk, vil det være uheldig om saksfordelingen mellom dommere skjer lokalt. Domstolkommisjonen mener at det vil undergrave både tilfældighetsprinsippet og mulighetene for å gjennomføre moderat spesialisering. I en slik

struktur ville det etter Domstolkommisjonens syn bli desto viktigere at saker først fordeles blant dommerne i rettskretsen og deretter fordeles til de ulike rettsstedene. Den økte reisebelastningen dette vil medføre for dommerne vil etter Domstolkommisjonens syn være nødvendig, dersom formålene bak større rettskretser skal realiseres.

3.2.3 Høringsinstansenes syn

I sitt høringssvar til høringen om endringer i domstolstruktur 26. januar 2022 viser *Domstoladministrasjonen* til at regelen om sakenes geografiske tilhørighet er en grunnleggende forutsetning som bør komme til uttrykk i loven, og foreslår at regelen i forskrift 19. mars 2021 nr. 762 om fordelingen av sakene i domstolene § 2 inntas i domstollosen. I høringssvaret til NOU 2020: 11 uttaler Domstoladministrasjonen:

«Når det gjelder saksfordelingen i rettskretser med flere rettssteder er det et spørsmål om hvorvidt tilfældighetsprinsippet bør praktiseres for hele rettskretsen, eller om det er tilstrekkelig at saker fordeles tilfældig blant dommerne som er tilknyttet samme rettssted. Det følger av forskrift av 19. mars 2021 nr. om 762 om fordeling av sakene i domstolene at saker i tingrettene og jordskifterettene skal behandles på rettsstedet i den delen av rettskretsen hvor sakene geografisk hører hjemme, samt at saker kan behandles andre steder i rettskretsen når det er hensiktsmessig. Formelt vil alle dommerne ved rettskretsen kunne behandle saker innenfor hele rettskretsen uavhengig av hvilket rettssted de er fast tilknyttet.

Domstoladministrasjonen er enig med Domstolkommisjonen i at det i utgangspunktet vil være uproblematisk å foreta en saksfordeling etter tilfældighetsprinsippet begrenset til rettsstedet, i alle fall der rettsstedet har mange nok dommere til at tilfældig saksfordeling vil få reell betydning. På mindre rettssteder med få dommere vil tilfældighetsprinsippet miste sin betydning dersom saker fortrinnsvis skal tildeles dommere som er fast tilknyttet rettsstedet. Samtidig vil det være lite hensiktsmessig dersom det ved sakstildelingen ikke tas hensyn til hvor dommerne har sitt faste arbeidssted.

Domstoladministrasjonen mener at tilfældighetsprinsippet av den grunn bør avveies mot hensynet til å skape en rimelig arbeidsfordeling mellom dommerne, dommernes faste arbeidssted og en effektiv saksavvikling.

På områder hvor domstolen praktiserer spesialisering er Domstoladministrasjonens oppfatning at dette bør omfatte hele rettskretsen.»

I sitt høringssvar til NOU 2020: 11 fremhever *Landsorganisasjonen i Norge* at:

«[...] det er sentralt at hovedregelen i den nye forskrifta av 19. mars 2021 om fordelinga av sakene i domstolane blir fylgt i størst mogeleg grad. Den er at sakene skal handsamast på rettsstaden der sakene geografisk høyrer heime, altså på rettsstaden til domstolen der saka høyrer heime i dag/før domstolsreforma trer i kraft.»

Den internasjonale juristkommisjon – norsk avdeling mener at saksfordelingen i utgangspunktet bør skje blant alle dommerne i rettskretsen, men er enig med Domstolkommisjonen i at sakene kan fordeles til den enkelte avdeling basert på geografisk tilhørighet, og deretter til den enkelte dommer basert på tilfeldighet, under forutsetning av at rettsstedene er organisert som avdelinger av en viss størrelse. Organisasjonen påpeker at eventuelle ordninger som etableres i de enkelte domstolene i denne forbindelse, må gjøres offentlig kjent. Organisasjonen uttaler videre:

«[...] at de eksisterende hjemlene for forskrifter i domstoloven § 11 femte ledd og § 19 femte ledd bør oppheves. Den utøvende myndighet bør ikke ha adgang til å fastsette nærmere regler om saksfordelingen i domstolen. Selv om forskriften er ment brukt mellom ulike rettssteder og ikke mellom enkeltdommerne, peker ICJ på at domstolstrukturen innebærer at enkelte rettskretser er bemannet med svært få dømmende årsverk.»

Søndre Østfold tingrett er betenkt over en ordning som innebærer at saker først fordeles blant dommerne i rettskretsen, og deretter fordeles til de ulike rettsstedene. Domstolen uttaler:

«Hensynet til tilfeldighetsprinsippet bør ikke gå foran hensynet til effektiv utnyttelse av dommerressursene og en smidig saksavvikling. At det daglig skal være et stort antall dommere som reiser mellom rettsstedene, når de i stedet kunne bruke reisetiden til å arbeide med saksforberedelse eller utforming av domsgrunner, er vanskelig å forsvare ut fra hensynet til en effektiv ressursutnyttelse. Det bør være åpning for bytte av saker mellom

dommere og at saker kan legges til et annet rettssted der de i utgangspunktet geografisk hører hjemme.»

Til saksfordelingen i rettskretser med flere rettssteder, påpeker *Barneombudet* en forventning om:

«[...] at departementet vurderer korleis man kan leggje til rette for moderat spesialisering og erfaringsutveksling mellom dommarar som skal behandle barnesaker innanfor same rettskrets. Det må også sikrast at barnesakene berre behandlast av dommarar som er knytt til eit barnefagleg miljø.»

Advokatforeningen mener prinsippene for saksfordeling må være de samme i rettskretser med flere rettssteder, og at det ikke skal ha betydning hvor en dommer har bosted eller fast kontorsted.

Bergen tingrett er enig i at domstolenes uavhengighet fra den utøvende makt tilsier at en bestemmelse om saksfordeling i rettskretser med flere rettssteder bør lovfestes og ikke gis som en instruks fra regjeringen.

3.2.4 Departementets vurdering

Det er forutsatt i Innst. 134 L (2020–2021) *Innstilling fra justiskomiteen om Endringer i domstoloven (domstolstruktur)* og følger av forskrift 19. mars 2021 nr. 762 om fordelingen av sakene i domstolene § 2 første ledd at saker i tingrettene og jordskifterettene skal behandles på rettsstedet i den delen av rettskretsen hvor sakene geografisk hører hjemme. På denne bakgrunn legger departementet til grunn at den foreslåtte bestemmelsen om saksfordeling i domstoloven § 19 femte ledd som utgangspunkt skal praktiseres på det enkelte rettsstedet, fremfor i rettskretsen som helhet.

Den enkelte dommer skal etter dagens ordning ha et hovedarbeidssted, men det må påregnes tjeneste ved alle rettsstedene. Ettersom dommerne skal «tilhøre» et bestemt rettssted, mener departementet at det vil bære galt av sted dersom saker skal fordeles tilfeldig mellom alle dommere i hele rettskretsen. En slik løsning vil innebære at den enkelte dommer må forvente å behandle saker på andre rettssteder i rettskretsen på lik linje med der vedkommende har sitt kontorsted, noe som vil medføre mer reising og antagelig mindre effektiv saksavvikling.

Departementet mener at det i utgangspunktet vil være uproblematisk å fordele saker etter tilfeldighetsprinsippet begrenset til rettsstedet.

Departementet erkjenner at saksfordelingen i praksis vil være noe mindre tilfeldig ved mindre rettssteder med få dommere. Samtidig vil det, som Domstoladministrasjonen uttaler i sin høringsuttalelse, være lite hensiktsmessig dersom det ved saksfordelingen ikke tas hensyn til hvor dommerne har sitt faste arbeidssted. Som Søndre Østfold tingrett påpeker i høringen, bør hensynet til effektiv ressursutnyttelse veie tungt. Departementet er enig i at det ville være vanskelig å forsvare at det på grunn av saksfordelingsreglene daglig skulle være et stort antall dommere som måtte reise mellom rettsstedene, når de i stedet kunne ha brukt reisetiden til å arbeide med saksforberedelse eller å skrive avgjørelser. Departementet viser også til forskrift 19. mars 2021 nr. 762 om fordelingen av sakene i domstolene § 2 annet ledd, hvor det er fastsatt at saker kan behandles på andre rettssteder i rettskretsen når det er hensiktsmessig. I samme forbindelse viser departementet til at det kan settes rett i andre lokaler enn rettslokaler når det er hensiktsmessig, jf. domstollosen § 25 fjerde ledd.

Som Domstolkommisjonen påpeker i NOU 2020: 11 punkt 15.6.6, er det vanskelig å gi én oppskrift på praktiske løsninger som passer for de rettskretsene hvor tilfældighetsprinsippet blir stående i spenn mot hensynet til effektiv ressursutnyttelse. Departementet antar at det er hensiktsmessig at domstolene selv fastsetter egne systemer og rutiner som balanserer de kryssende hensynene ved fordelingen av sakene, innenfor de rammene departementets forslag til regulering av saksfordelingen tillater. For å videreføre rettstilstanden når det gjelder saksfordeling i rettskretser med flere rettssteder og sikre konsistens i regelverket, foreslår departementet at forskrift 19. mars 2021 nr. 762 om fordelingen av sakene i domstolene oppheves, og at de relevante bestemmelsene i denne flyttes til domstollosen § 25 femte ledd. Departementet viser i den forbindelse til Domstoladministrasjonens høringsuttalelser. En slik løsning vil harmonere med det som gjelder for lagmannsrettene, jf. domstollosen § 18 første ledd tredje punktum, som bestemmer at en ankesak som utgangspunkt skal behandles på rettsstedet hvor saken «hører hjemme», det vil si i det lagsognet der rettsmøtet i første instans ble holdt, jf. Ot.prp. nr. 25 (1994–95) side 12. Departementet foreslår samtidig at nåværende femte ledd blir fjerde ledd, og at regelen i nåværende § 25 fjerde ledd videreføres som en del av femte ledd, slik at reglene om hvor saker skal behandles og hvor rett kan settes, samles i det siste leddet i bestemmelsen. Det er forut-

satt at de organisatoriske bestemmelsene om tingrettene i domstollosen §§ 19 til 25 også gjelder for jordskifterettene, jf. jordskifteloven § 2-2 og uttalelsene i Prop. 101 L (2012–2013) punkt 7.1.3, og endringene i § 25 vil dermed gjelde også for jordskifterettene.

Departementet foreslår å oppheve forskriftshjemlene i domstollosen § 11 femte ledd og § 19 femte ledd. Domstolkommisjonen fremmet ikke et formelt forslag om dette, men departementet viser til kommisjonens uttalelser om at det er prinsipielle betenkeligheter ved at den utøvende makt kan instruere om saksfordelingen i domstolene, se punkt 3.2.2 ovenfor og NOU 2020: 11 punkt 15.6.7. Departementet viser også til Domstolkommisjonens bemerkning i NOU 2020: 11 punkt 15.6.7 om at forskriftshjemmelen i § 19 femte ledd harmonerer dårlig med overføringen av administrativ styring av domstolene fra Justis- og beredskapsdepartementet til Domstoladministrasjonen i 2002. Videre viser departementet til høringsuttalelsen fra Den internasjonale juristkommisjon – norsk avdeling. Stortinget vil fortsatt på vanlig måte kunne gi regler om saksfordelingen i domstolene gjennom lovvedtak. Departementets forslag til femte ledd i § 11 og § 19 erstatter etter dette forskriftskompetansen etter de någjeldende bestemmelsene, se punkt 3.1.6 over og merknadene til disse bestemmelsene.

3.3 Kongens kompetanse etter domstollosen § 20 første ledd

3.3.1 Gjeldende rett

I tillegg til forskriftshjemlene i domstollosen § 11 femte ledd og § 19 femte ledd, som omtalt i punkt 3.2.4 ovenfor, inneholder også § 20 en bestemmelse som legger kompetansen til å regulere saksfordelingen til Kongen. Det fremgår av domstollosen § 20 første ledd at «Kongen kan bestemme, at en eller flere av tingrettens forretningsgrener skal styres selvstendig av en eller flere av dommerne eller henlægges til særskilte embedsmænd.»

Bestemmelsen gir hjemmel til å opprette særskilt skifterett og namsrett eller annen domstol med særskilt saksområde, med en særskilt utpekt embetsmann som leder, jf. Anders Bøhn, *Domstollosen. Lovkommentar*, note 1 til § 20, juridika.no. Slike domstoler har tidligere vært opprettet i Bergen, Stavanger, Trondheim og Oslo ved kongelig resolusjon. Etter 2006 har det kun eksistert én særdomstol for behandling av visse saker:

Oslo byfogdembete. Oslo byfogdembete opphørte som egen domstol ved ikrafttredelsen av forskrift 22. januar 2021 nr. 163 om inndelingen av rettskretser og lagdømmer. Oslo har nå kun én alminnelig domstol i første instans: Oslo tingrett. Rettskretsen dekker Oslo kommune og har rettssted i Oslo, jf. forskriften § 9.

Domstolloven § 20 første ledd er imidlertid ikke begrenset til å gi hjemmel for å opprette spesialiserte embeter. Første del av bestemmelsen må forstås slik at den også gir hjemmel til å gi nærmere regler om spesialisering innenfor dommerkorpset, ved at den gir regjeringen adgang til å la noen typer saker behandles av bestemte dommere i domstolen, jf. Anders Bøhn, *Domstolloven. Lovkommentar*, note 2 til § 20, Juridika.no med videre henvisninger. Det er derfor antatt at domstolloven § 20 første ledd setter visse skranker for domstolleders adgang etter § 19 til å beslutte vidtrekkende og varige former for spesialisering ved saksfordelingen, jf. NOU 2020: 11 punkt 15.6.7 med videre henvisning til Domstoladministrasjonen, LOK-prosjektet, delrapport nr. 11: *Spesialisering*. Forholdet mellom Kongens kompetanse etter § 20 første ledd og domstolleders kompetanse etter § 19 er med andre ord noe uklart i dag. Domstolkommisjonen legger imidlertid til grunn at domstolloven § 20 første ledd ikke kan tolkes slik at regjeringens kompetanse til å la noen typer saker behandles av bestemte dommere innen domstolen, er til hinder for at domstolleder gjennomfører moderat spesialisering ved saksfordelingen, se NOU 2020: 11 punkt 15.6.7. Moderat spesialisering er ordninger for saksfordelingen som åpner for at en begrenset del av dommeres portefølje forbeholdes særskilte sakstyper, se utredningen punkt 23.2.4.

3.3.2 Domstolkommisjonens forslag

Domstolkommisjonen foreslår å oppheve domstolloven § 20 første ledd. Kommisjonen viser til at det er prinsipielt betenkelig at den utøvende makt skal ha adgang til å sette grenser for domstolleders kompetanse ved saksfordelingen. Etter kommisjonens syn er det heller ingen grunn til å videreføre regjeringens adgang til å opprette spesialiserte embeter ved kongelig resolusjon i fremtiden. Kommisjonen viser til forslaget i NOU 2019: 17 punkt 12.5 om å slå sammen Oslo byfogdembete og Oslo tingrett, som senere er gjennomført.

3.3.3 Høringsinstansenes syn

Domstoladministrasjonen og *Den internasjonale juristkommisjon – norsk avdeling* har uttalt seg om forslaget. Begge støtter Domstolkommisjonens forslag om å oppheve domstolloven § 20 første ledd.

Domstoladministrasjonen viser til at:

«[...] den utøvende makt ikke bør ha adgang til å sette grenser for domstolleders kompetanse ved saksfordelingen. Siden kommisjonen avga sin NOU har Stortinget blitt forelagt Regjeringens forslag til endringer i domstolstrukturen, som med mindre presiseringer ble vedtatt. Oslo tingrett og Oslo byfogdembete vil fra 26. april 2021 være én fullfaglig domstol. Dette medfører at det etter dette tidspunktet ikke vil være særskilte skifteretter eller namsretter (byfogdembeter) i Norge.»

Den internasjonale juristkommisjon – norsk avdeling tiltrer Domstolkommisjonens uttalelse om at domstolleder ved saksfordelingen bør rette seg etter rettsregler i lov og ikke instruks fra den utøvende makt. Organisasjonen støtter på denne bakgrunn forslaget om å oppheve domstolloven § 20 første ledd.

3.3.4 Departementets vurdering

Departementet er enig med Domstolkommisjonen i at domstolloven § 20 første ledd bør oppheves. Departementet har merket seg at høringsinstansene som har uttalt seg om spørsmålet støtter forslaget. Departementet er enig i at det er prinsipielt betenkelig at den utøvende makt alene skal ha mulighet til å begrense domstolleders kompetanse ved saksfordelingen. Etter departementets syn bør spesialisering innad i dommerkorpset i den enkelte domstol besluttes av domstolleder, og eventuelt gjennom føringer i lov. Når det gjelder regjeringens adgang til å opprette spesialiserte embeter, viser departementet til at det ikke er noen slike spesialiserte embeter i de alminnelige domstolene i dag, etter at Oslo byfogdembete ble innlemmet i Oslo tingrett ved forskrift 22. januar 2021 nr. 163 om inndelingen av rettskretser og lagdømmer § 9. Etter departementets syn bør eventuelle fremtidige opprettelser av spesialiserte embeter skje ved lovvedtak, ikke ved kongelig resolusjon. Dette vil gi slike endringer i domstolstrukturen en bredere demokratisk legitimitet.

4 Avspilling av opptak i retten

4.1 Gjeldende rett

Både i sivile saker og straffesaker skal det foretas opptak under hoved- og ankeforhandling av partsforklaringer, vitneforklaringer og sakkyndiges forklaringer, jf. tvisteloven § 13-7 og straffeprosessloven § 23. Opptak kan unnlates når retten ikke har tilgjengelig nødvendig utstyr for opptak. Som følge av den generelle mangelen på utstyr i domstolene har dette vært den praktiske hovedregelen frem til 2025.

Det fremgår av straffeprosessloven § 331 femte ledd at Kongen i forskrift kan «gi regler om at opptak foretatt etter § 23 i utpekte domstoler skal spilles av for helt eller delvis å tre i stedet for direkte forklaring for retten, når hensynet til forsvarlig saksbehandling ikke taler imot det». Kongen kan videre «gi nærmere regler om avspilling i forskrift».

I tvisteloven § 23-2 fjerde ledd om partsavhør fremgår det tilsvarende at Kongen i forskrift kan «gi regler om at opptak foretatt etter § 13-7 i utpekte domstoler skal spilles av for helt eller delvis å tre i stedet for direkte forklaring for retten eller bevisopptak, når hensynet til forsvarlig saksbehandling ikke taler imot det». Kongen kan videre «gi nærmere regler om avspilling i forskrift». Videre fremgår det av tvisteloven § 24-1 fjerde ledd om vitneplikt at Kongen i forskrift kan «gi regler om at opptak foretatt etter § 13-7 i utpekte domstoler skal spilles av for helt eller delvis å tre i stedet for direkte forklaring for retten eller bevisopptak, når hensynet til forsvarlig saksbehandling ikke taler imot det». Kongen «kan gi nærmere regler om avspilling i forskrift».

Nærmere regler er gitt i forskrift 28. september 2018 nr. 1471 om opptak i retten. Forskriften § 6 regulerer avspilling av lyd- og bildeopptak fra underinstansen i ankeforhandlingen. Bestemmelsen gjelder bare for «de domstolene Domstoladministrasjonen bestemmer», jf. § 6 fjerde ledd.

4.2 Forslaget i høringsnotatet 21. oktober 2024

Departementet foreslo i høringsnotatet 21. oktober 2024 å fjerne begrensningen «i utpekte domstoler» i straffeprosessloven § 331 femte ledd og tvisteloven § 23-2 fjerde ledd og § 24-1 fjerde ledd. For å understreke at hverken dagens bestemmelser eller de foreslåtte endringene innebærer noen plikt til avspilling av opptak, foreslo departementet at Kongens forskriftsadgang etter de ovennevnte bestemmelsene endres fra at det kan gis regler om at domstolene på nærmere vilkår «skal» spille av opptak, til at domstolene «kan» spille av opptak på de samme vilkårene.

4.3 Høringsinstansenes syn

Agder lagmannsrett, Borgarting lagmannsrett, Den norske Dommerforening, Eidsivating lagmannsrett, Frostating lagmannsrett, Gulating lagmannsrett, Norsk tjenestemannslag, Oslo politidistrikt og Parat støtter forslaget til endringer i tvisteloven § 23-2 fjerde ledd og § 24-1 fjerde ledd, straffeprosessloven § 331 femte ledd og forskrift om opptak i retten § 6.

Borgarting lagmannsrett peker i denne forbindelse særlig på behovet for at ankedomstolen gis anledning til å vurdere om avspilling er hensiktsmessig i det enkelte tilfelle.

Den norske Dommerforening stiller seg i all hovedsak bak Borgarting lagmannsretts uttalelse. Foreningen uttaler i tillegg:

«Erfaringsmessig stiller man seg i praksis ganske fritt til i hvilken grad avspilling trer i stedet for ny forklaring, der en eller begge parter mener dette er nødvendig. Endringen til 'kan' blir da mer dekkende.»

Gulating lagmannsrett viser til sin erfaring med Opptak i retten-prosjektet, og mener at det ikke bør legges opp til en omfattende gjenbruk av opptak fra underinstansen før det er foretatt en grundig gjennomgang av andreinstansens rolle og opp-

gaver med utgangspunkt i NOU 2020: 11 kapittel 25.

Frostating lagmannsrett uttaler:

«For at en reform med gjenbruk skal fungere godt, er det etter vår oppfatning avgjørende at opptakene fra tingretten relativt enkelt kan gjennomgås og redigeres av aktørene i samarbeid med saksforberedende dommer i lagmannsretten. Lite er vunnet ved en ren avspilling av bruttomaterialet fra tingretten».

Agder lagmannsrett slutter seg til uttalelsene fra *Borgarting lagmannsrett* og *Frostating lagmannsrett*, og mener at dersom det «på et senere tidspunkt skal gjøres et lovarbeid med tanke på varige regelendringer på dette området, er det helt sentralt at det samtidig gjøres en bred og prinsipiell utredning av ankeinstansen rolle». *Eidsivating lagmannsrett* uttaler lignende at avspilling ikke bør innføres «som en 'skal'-ordning, før det er foretatt en bred og prinsipiell utredning av ankeinstansens rolle, og så lenge det i et stort antall saker ikke vil foreligge opptak fra tingrettene».

Tolkene i Akademikerforbundet ser positivt på bruk av videoutstyr i saker med tolk, og peker på at det er viktig at videoutstyret er tilrettelagt, eller kan tilrettelegges, når tegnspråklige deltar i retten.

Økokrim skriver i sin uttalelse, som *Politidirektoratet* tiltrer:

«Økokrim mener det er positivt at forsøket med opptak og adgang til avspilling av lyd- og bildeopptak utvides.

Vi har lang erfaring med å selv ta lydopptak av rettsforhandlingene i både tingrett og lagmannsrett. Det samme gjelder andre enheter i påtalemyndigheten. I enkeltsaker har vi transkribert de sentrale forklaringene og etter at straffeprosessloven nå åpner for det, lar vi utskriftene bli en del av forklaringsutdraget under lagmannsrettens behandling. Transkripsjon øker tilgjengeligheten og effektiviteten av lydopptaket vesentlig; blant annet er det lettere å identifisere relevante passasjer, søke etter stikkord og skaffe seg en oversikt over innholdet.

Tidligere var det svært ressurskrevende å gjennomføre transkripsjon. Nå foreligger det imidlertid verktøy som automatisk overfører tale til tekst så å si i realtid. Det er all grunn til å tro at disse verktøyene bare vil bli bedre og raskere med tiden, og at en hverdag hvor alle aktørene i retten har løpende tilgang til umid-

delbar utskrift av forklaringene er nær forestående.

Vårt innspill er at det tas høyde for å implementere slike verktøy i den tekniske utrulling som uansett skal skje ved utvidelsen av ordningen og at regelverket tar tilstrekkelig høyde for at også utskriften kan brukes både i den saken forklaringen er avgitt og i en ankerunde.

Når slike verktøy er blitt alminnelige, vil det øke mulighetene til også å bruke opptaket som konfrontasjon ved motstrid eller når et vitne eller tiltalte ikke husker. Det bør vurderes om det er nødvendig å presisere at regelverket eksplisitt åpner for avspilling ved motstrid.»

Advokatforeningen støtter en endring fra at opptak «skal» brukes, til at opptak «kan» brukes, og mener at det vil «gi forberedende dommer den nødvendige fleksibiliteten til å vurdere både hensynet til muntlighet kontra prosesseffektivitet i den enkelte sak, herunder om bruken av opptakene faktisk vil medføre en tidsbesparelse», samt at systemet da lett vil kunne tilpasses endringer i teknologien.

Trøndelag statsadvokatembeter, *Nordland statsadvokatembeter* og *Troms og Finnmark statsadvokatembeter* er i sin felles høringsuttalelse enig i at adgangen til avspilling av opptak ikke kan være begrenset til opptak fra «utpekte domstoler», og peker blant annet på at «prøveordningen for Nord-Troms og Senja tingrett og Sør-Rogaland tingrett har vist seg god rettssikkerhetsmessig, ressursmessig og medfører mindre belastning for fornærmede og øvrige vitner». Disse høringsinstansene støtter likevel ikke forslaget om å endre ordlyden fra «skal» til «kan», idet de mener en slik endring «kan medføre en utglidning av grensen for når det spilles av opptak eller ikke, herunder at dette da kan medføre forskjelligartet praksis mellom lagmannsrettene eller endog mellom de enkelte lagdommerne». Disse høringsinstansene mener bestemmelsen slik den er utformet i dag gir tilstrekkelig handlingsrom for lagmannsretten til å beslutte om opptak skal spilles av eller ikke, og mener at det ikke er «behov for en adgang for ankesdomstolen til å unnlate avspilling av opptak ut i fra eget forgodtbefinnende».

Også *Oslo tingrett* er imot å endre ordlyden i de ovennevnte bestemmelsene fra «skal» til «kan», og uttaler:

«Forsvarlighetsvurderingen i den gjeldende bestemmelsen anses å rekke vidt, og det synes ikke å være behov for å utvide unntaksadgangen ytterligere. Oslo tingrett mener

bestemmelsen slik den nå lyder, er tilstrekkelig for å hindre gjenbruk i de tilfellene det vil være uheldig, enten det er av hensyn til rettsikkerheten eller andre grunner.

Oslo tingrett frykter at endring fra 'skal' til 'kan', vil føre til at opptak avspilles sjeldnere enn ønskelig og sjeldnere enn det som var forutsatt i loven. Det kan også øke faren for at det utvikler seg forskjellig praksis mellom lagmannsrettene og mellom de enkelte dommerne. Lagmannsrettens erfaringer med gjenbruk av opptak kan følgelig bli mindre, og det kan igjen være uheldig for det videre arbeidet med oppfølgingen av forslagene om opptak og gjenbruk fra bl.a. Domstolkommisjonen (NOU 2020: 11).»

Hålogaland lagmannsrett har siden 2018 deltatt i prøveprosjektet «Opptak i retten», som ble avsluttet i 2022. Ordningen har fortsatt også etter at prøveprosjektet ble avsluttet. Lagmannsretten er enig i at det bør etableres hjemmel for gjenbruk i alle lagmannsrettene ved de foreslåtte lov- og forskriftsendringene. Også *Hålogaland lagmannsrett* er imidlertid imot å endre ordlyden «skal» til «kan», og uttaler på bakgrunn av sine erfaringer blant annet:

«Vår oppfatning er at dagens ordlyd i forskriften § 6 er viktig for å sikre at saker med opptak behandles likt og at utprøvingen leder til et tilstrekkelig bredt erfaringsgrunnlag i alle lagmannsrettene. Det er alltid krevende å ta i bruk nye arbeidsmetoder. Desto mer krevende er det å få til en felles policy om spørsmål som ligger i kjernen av dommernes uavhengighet og som dommere har ulike meninger om. Vi har erfart at 'mengdetrening' er viktig for å skaffe seg tilstrekkelig bred erfaring om hvordan ordningen fungerer i ulike henseender og for å bli bekvem med denne arbeidsmåten. Dette er også viktig for aktørene, som bare høster erfaringer i den grad lagmannsrettene bruker ordningen.

Lagmannsretten mener at den foreslåtte endringen i forskriften § 6 første ledd, mot en ytterligere diskresjonær adgang til ikke å gjenbruke opptakene, ikke bør gjennomføres. En endring fra 'skal' til 'kan' vil sannsynligvis lede til ulikhet mellom lagmannsrettene, ulikhet mellom dommerne, uforutsigbarhet for aktørene og unødvendige diskusjoner mellom partene under saksforberedelsen.»

Domstoladministrasjonen er enig med departementet i at begrensningen «i utpekte domstoler»

bør fjernes fra de ovennevnte bestemmelsene, men styret i Domstoladministrasjonen, med unntak av styremedlem Marianne Vollan, mener ordlyden «skal» ikke bør endres til «kan». Det vises til at dagens ordlyd var et bevisst valg fra lovgiver, idet gjenbruk av opptak vil kunne bidra til bedre opplyste saker, og vitner vil kunne unngå belastningen med å måtte forklare seg på nytt. Videre vises det til at avspilling av opptak sparer utgifter til blant annet reise og tapt arbeidsfortjeneste for vitner. Domstoladministrasjonen mener at forsvarlighetsvurderingen som er inntatt i dagens regler er en tilstrekkelig begrensning, både ut fra et rettsikkerhetsperspektiv og ut fra økonomiske og praktiske vurderinger knyttet til saksavviklingen. Domstoladministrasjonen mener at det gitt ramme for hva som kan inngå i forsvarlighetsvurderingen ikke synes nødvendig med ytterligere diskresjonær adgang til å vurdere om opptak skal spilles av, og at dagens regel anses tilstrekkelig for å hindre at gjenbruk skjer der det vil være uheldig av hensyn til rettsikkerheten eller av andre årsaker. Domstoladministrasjonen uttaler avslutningsvis om dette:

«Domstoladministrasjonen er bekymret for at en endring av ordlyden til 'kan', vil medføre at opptak vil spilles av sjeldnere enn hva som er forutsatt i loven. Endringen vil kunne medføre at domstolen og aktørene vil oppfatte det som en ytterligere terskel for å spille av opptakene i lagmannsretten. Det vil kunne oppstå forskjeller mellom lagmannsrettene, og mellom de enkelte dommerne, når det gjelder bruk av lyd- og bildeopptak under ankeforhandlingen. Lagmannsrettens erfaring med bruk av lyd- og bildeopptak kan dermed bli mindre, noe som vil være uheldig i det videre arbeidet med oppfølgingen av forslagene om lyd- og bildeopptak i NOU 2020: 11 og NOU 2016:24.

Domstoladministrasjonen vil understreke at *Hålogaland lagmannsrett* er den lagmannsretten som har mest omfattende erfaring med gjenbruk av opptak, etter å ha vært en sentral deltaker i prøveprosjektet *Opptak i retten*. Også *Hålogaland lagmannsrett* mener at det fremdeles bør stå 'skal' i de aktuelle bestemmelsene. Domstoladministrasjonen viser til deres høringsuttalelse.»

Oslo politidistrikt viser til at det følger av straffeprosessloven § 23 at opptaket inngår som en del av rettsboken og arkiveres sammen med saken, og videre av påtaleinstruksen § 35-9 at doku-

mentene skal oppbevares ved «stedlig politikkammer», og tilføyer:

«Det enkelte politidistrikt vil således måtte motta og oppbevare opptakene fra den enkelte sak. Det antas at opptakene kan oppbevares i Mediebanken. Så vidt Oslo politidistrikt kjenner til finnes det per i dag imidlertid ikke en teknisk løsning for at politiet kan motta opptakene fra domstolen. Slik løsning for mottak av opptak bør være på plass før utrulling av opptaksutstyr starter.»

4.4 Departementets vurdering

I tråd med forslaget i høringsnotatet foreslår departementet at begrensningen «i utpekte domstoler» fjernes fra straffeprosessloven § 331 femte ledd og tvisteloven § 23-2 fjerde ledd og § 24-1 fjerde ledd. Dette innebærer at alle lagmannsrettene vil få anledning til å spille av opptak fra tingrettene i ankebehandlingen, både i straffesaker og sivile saker, når vilkårene for dette for øvrig er oppfylt. Dette vil gi lagmannsrettene verdifull erfaring med denne arbeidsformen, og vil kunne være effektiviserende i de tilfellene der avspilling er egnet.

Når det gjelder spørsmålet om ordlyden «skal» i de ovennevnte bestemmelsene bør byttes ut med «kan», har departementet på bakgrunn av høringsuttalelsene falt ned på å videreføre dagens ordlyd. Forslaget i høringen om å endre ordlyden var av hensyn til å fremheve fleksibiliteten i bestemmelsen, men på bakgrunn av høringen ser departementet at en slik endring vil kunne gi feil signaler. Departementet viser til departementets vurdering i Prop. 63 L (2017–2018) *Endringer i straffeprosessloven og tvisteloven (opptak og gjenbruk av forklaringer i retten mv.)* punkt 4.6, der det fremgår:

«Flere vektige hensyn kan tale for at opptak bør tre i stedet for gjentatte forklaringer i annen instans. Det er for eksempel grunn til å tro at begivenhetsnære forklaringer er mer sannferdige enn forklaringer som avgis etter en tid, og dermed at gjenbruk av forklaringene i form av avspilling av opptak bidrar til bedre opplyste saker. Dersom det åpnes for middelbar bevisførsel i ankeinstansen, unngår man også at forklaringene tilpasses mellom rettsinstansene. At den som tidligere har forklart seg om et forhold og som opplever det som belastende å måtte forklare seg på nytt kan

spares for denne påkjenningen, er også en viktig konsekvens av en gjenbruksordning. En annen side av en ordning med gjenbruk gjelder rettens saksstyring og forutberegnelighet i saksavviklingen. Avklares det at et opptak helt eller delvis skal spilles av, har man også kunnskap om hvor lang tid en forklaring vil ta, noe som vil øke forutberegneligheten og gjøre det enklere å planlegge rettsmøtene.»

Videre vises det til samme proposisjon punkt 7.3, der det fremgår:

«Departementet er klar over at det er en risiko for at en avspilling av et opptak i noen tilfeller vil bli mer tidkrevende enn å gjennomføre nye avhør. Dette gjelder særlig dersom dommeren i tingretten ikke har styrt avhørene effektivt, slik noen av høringsinstansene har uttrykt bekymring for. I slike tilfeller er det ikke gitt at opptak av forklaringer bør avspilles i stedet for ny direkte bevisførsel, og det kan også være grunn til begrense avspillingen til deler av opptakene.»

Etter departementets syn står disse betraktningene seg fortsatt. Departementet understreker at lagmannsrettene, som i dag, må vurdere om avspilling av opptak i den enkelte sak er forsvarlig og hensiktsmessig. Dette vurderingstemaet gir etter departementets syn et tilstrekkelig skjønnsrom til å velge bort avspilling når omstendighetene tilsier det. Departementet er etter en fornyet vurdering enig med blant andre Domstoladministrasjonen og Hålogaland lagmannsrett i at en endring fra «skal» til «kan» vil kunne gi uheldige utslag i form av at det kan gi ubegrunnede praksisforskjeller i de ulike lagmannsrettene og mellom de enkelte dommerne, slik at hensynet til likebehandling tilsier en strammere regel. Videre legger departementet vekt på Hålogaland lagmannsretts uttalelse om at mengdetrening erfaringsmessig er viktig, og at videreføring av dagens ordlyd vil gi noe mer forutsigbarhet for aktørene og mindre grunnlag for unødvendige diskusjoner mellom partene under saksforberedelsen. Når ordlyden «skal» videreføres, er det for å signalisere at opptak skal spilles av når omstendighetene ikke taler imot det.

Når domstolene har gjort seg flere erfaringer med avspilling av opptak fra tingrettene i lagmannsrettene gjennom de foreslåtte reglene, vil departementet gjøre nye vurderinger av regelverket på området.

5 Dommerantallet i Høyesterett og myndigheten til å dele Høyesterett i avdelinger

5.1 Gjeldende rett

Ved grunnlovsvedtak 21. mai 2024 ble et øvre antall på 21 høyesterettsdommere grunnlovsfestet i Grunnloven § 88 annet ledd. Begrensningen i det øvre antallet er «ment å utgjøre en skranke for de øvrige statsmaktenes mulighet til å forsøke å påvirke Høyesteretts dømmende virksomhet gjennom å utnevne flere dommere enn det Høyesterett trenger for å oppfylle sin funksjon som øverste domstol», jf. NOU 2020: 11 punkt 27.2.3. Se også tilsvarende i Dokument 12:39 (2019–2020) *Grunnlovsforslag fra Peter Frølich om endring i §§ 86 til 88 og 90 til 91 (om domstolkommisjonens forslag til et helhetlig grunnlovsvern for domstolene)* side 2 og Innst. 314 S (2023–2024) *Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Grunnlovsforslag fra Peter Frølich om endring i §§ 86 til 88 og 90 til 91 (om domstolkommisjonens forslag til et helhetlig grunnlovsvern for domstolene)* side 2. Før grunnlovsendringen var det bare minsteantallet som fremgikk av grunnlovsbestemmelsen. Grunnlovsfestingen av det øvre antallet dommere i Høyesterett innebærer en innskrenkning av regjeringens handlingsrom ved fastsettelse av antallet dommerstillinger i Høyesterett.

Av domstolloven § 3 annet punktum følger det at Høyesterett «skal ha en formann og så mange andre dommere som til enhver tid er bestemt». Etter domstolloven § 33 c annet ledd fjerde punktum ligger det til Kongen å fastsette antall dommerstillinger i Høyesterett. Når saksmengden gjør det påkrevd, kan Høyesterett, for saker som skal avgjøres av fem dommere, deles i flere avdelinger «etter bestemmelse av Kongen», jf. domstolloven § 4 første punktum.

5.2 Domstolkommisjonens forslag

I sammenheng med forslaget til grunnlovsendringen som innebar et øvre tak for antall høyesterettsdommere, foreslo Domstolkommisjonen i NOU 2020: 11 punkt 18.6.4 at dagens antall høyesterettsdommere bør fastsettes i domstolloven § 3,

og at forskriftshjemmelen i domstolloven § 33 c annet ledd fjerde punktum dermed bør oppheves. Forslaget innebærer at myndigheten til å fastsette antallet dommerstillinger i Høyesterett flyttes fra Kongen i statsråd til Stortinget som lovgiver.

Kommisjonen foreslo videre at det inntas en bestemmelse i domstolloven § 3 om at en økning av antallet dommere i Høyesterett bare kan skje med samtykke fra høyesterettsjustitiarius. Kommisjonen begrunnet dette med at politiske interesser, knyttet til for eksempel utfallet av en mulig plenumssak, dermed ikke ville kunne gi grunnlag for en utvidelse av antallet dommere i Høyesterett, og at det fremstår som lite hensiktsmessig å øke dommerantallet uten at Høyesterett har gitt uttrykk for at det faktisk er behov for det, se NOU 2020: 11 punkt 18.6.4.

I forlengelsen av dette foreslo kommisjonen også å endre domstolloven § 4 første punktum, slik at myndigheten til å bestemme at Høyesterett deles i flere avdelinger, overføres fra Kongen til høyesterettsjustitiarius. Etter kommisjonens syn bør den utøvende makt ikke ha adgang til å bestemme Høyesteretts interne organisering. Videre foreslo kommisjonen at tittelen «formann» i domstolloven § 3 annet punktum erstattes med «justitiarius».

5.3 Høringsinstansenes syn

Flere høringsinstanser, herunder *Advokatforeningen*, *Asker og Bærum tingrett*, *Den norske Dommerforening* og *Juristforbundet* uttaler seg positivt om å grunnlovsfeste et øvre tak for antallet høyesterettsdommere, uten å uttale seg om de tilhørende forslagene til endringer i domstolloven §§ 3, 4 og 33 c.

Domstoladministrasjonen er enig i at det nærmere bestemte antallet høyesterettsdommere innenfor nedre og øvre grense i Grunnloven «bør fastsettes i domstolloven».

Norges Høyesterett går ikke inn på kommisjonens forslag til endringer i domstolloven §§ 3 og 4, men uttaler om grunnlovsfesting av det øvre taket for dommerstillinger i Høyesterett:

«Høyesterett legger til grunn at taket skal forstås slik at suspenderte dommere teller med i tallet. Det samme gjelder konstituerte dommere og dommere med kortvarig sykefravær eller kortere permisjoner der det ikke er konstituert noen i deres sted. Dommere med så langvarig fravær i form av innvilget permisjon eller sykefravær at det er behov for konstituasjon eller utnevnelse, telles ikke med. Dette bør presiseres i forarbeidene.»

Utover dette har ingen av høringsinstansene uttalt seg om Domstolkommisjonens forslag til endringer i §§ 3, 4 og 33 c.

5.4 Departementets vurdering

Departementet er enig med Domstolkommisjonen i at det nåværende antallet dommere i Høyesterett bør lovfestes i domstolloven § 3, slik at endringer i antallet må vedtas av Stortinget. Dommerantallet i Høyesterett er av stor betydning for Høyesteretts virke og oppgaveløsning. Når de ytre rammene for dommerantallet gjennom grunnlovsendringene er løftet inn i Grunnloven, er det naturlig at fastsettelsen av det til enhver tid gjeldende dommerantallet løftes fra statsrådsbehandling til stortingsbehandling, av hensyn til den demokratiske legitimiteten. Angivelsen av dommerantallet er ikke til hinder for at langvarig dommerfravær i form av innvilget permisjon eller sykefravær dekkes opp midlertidig gjennom konstituasjon eller utnevnelse, slik at antallet for en kortere periode blir høyere enn antallet angitt i loven. Departementet foreslår som en konsekvens av at dommerantallet inntas i loven, at domstolloven § 33 c annet ledd fjerde punktum oppheves.

Departementet følger ikke opp forslaget om at en økning av antallet dommere i Høyesterett bare skal kunne skje med samtykke fra høyesterettsjustitiarius. En slik ordning ville etter departe-

mentets vurdering stått i et spenningsforhold med Stortingets lov- og budsjettmyndighet etter Grunnloven § 75 følgende, og en slik ordning fremstår som konstitusjonelt fremmed. Departementet foreslår derfor ikke å lovfeste et krav om samtykke fra høyesterettsjustitiarius, og endringer i dommerantallet i Høyesterett vil dermed etter endringsforslagene i denne proposisjonen i fremtiden skje gjennom alminnelig lovvedtak innenfor rammen av Grunnloven § 88 annet ledd første punktum. Som påpekt av Domstolkommisjonen i NOU 2020: 11 punkt 18.6.4, fremstår det imidlertid som lite hensiktsmessig å øke dommerantallet uten at Høyesterett har gitt uttrykk for at det er behov for dette. Det vil være naturlig å innhente Høyesteretts syn i forbindelse med behandling av eventuelle fremtidige forslag om endringer i dommerantallet i Høyesterett, selv om dette ikke lovfestes som en plikt.

Departementet er enig med kommisjonen i at kompetansen til å dele Høyesterett i avdelinger som følger av § 4 første punktum, bør overføres fra Kongen til justitiarius. Dette vil etter departementets syn være bedre i samsvar med domstolens uavhengighet og Høyesteretts særlige konstitusjonelle stilling enn dagens ordning. Departementet er videre enig med kommisjonen i at «formann» i § 3 annet punktum bør erstattes med «justitiarius», slik at terminologien blir i samsvar med Grunnloven og domstolloven kapittel 3. Av samme grunn foreslår departementet samtidig at termen «Høyesteretts domstolleder» i domstolloven § 4 tredje punktum, § 6 første ledd første punktum og tredje ledd første punktum, og § 8 første ledd første punktum, erstattes med «høyesterettsjustitiarius». I § 8 annet ledd foreslås «domstollederen» ersattet med «justitiarius». Denne terminologien er også i samsvar med anbefalingen i Tron Løkken Sundets enmannsutredning *Ny domstollov* fra 2014, der «høyesterettsjustitiarius» brukes gjennomgående som tittel på domstollederen i Høyesterett.

6 Økonomiske og administrative konsekvenser

Departementets forslag om at domstolleders begrunnelse for å omfordele en sak mot en dommers vilje skal fremgå skriftlig, krever endringer i domstolenes saksbehandlingssystem. Beregninger viser at mindre komplekse endringer vil koste om lag 400 000 kroner. Hvor store endringer som må gjennomføres ved lovforslaget, vil avhenge av flere faktorer. Departementet legger til grunn at disse kostnadene kan dekkles innenfor domstolenes gjeldende budsjetttrammer. Endringene i domstoloven knyttet til saksfordeling mellom dommerne i den enkelte rettskrets antas ellers ikke å ha økonomiske og administrative konsekvenser. Lovforslaget om tilfeldig saksfordeling praktiseres allerede i dag.

Forslagene om å utvide adgangen til avspilling av opptak i ankeinstansen antas først og fremst å ha administrative konsekvenser for domstolene i form av behov for opplæring, teknisk bistand og utvikling av rutiner, særlig i en innledende fase, for de domstolene og dommerne som ikke tidligere har brukt avspilling under ankebehandling. Departementet legger til grunn at Domstoladministrasjonen i samråd med domstolene sørger for nødvendig kompetanseutvikling, og at dette dekkles innenfor Domstoladministrasjonens og domstolenes gjeldende budsjetttrammer. For øvrig gjør departementets betraktninger i Prop. 63 L (2017–2018) på side 28 seg fortsatt gjeldende:

«Departementet antar at saksforberedende dommer i lagmannsretten ved å se hen til lengden på et opptak av en forklaring får bedre grunnlag for å beregne tidsbruk i ankeforhandlingen. På sikt antas det derfor at denne økte forutberegneligheten har potensiale til å effektivisere ankeforhandlingene. Departementet viser til at prosesslovene slik de lyder i dag

åpner for at det avholdes planmøter, og forutsetter at verktøyene i prosesslovene tas i bruk. Eksistensen av opptak fra forhandlingene i tingretten antas likevel å medføre et ikke ubetydelig merarbeid for lagmannsretten. For å oppnå en effektiviseringsgevinst, må forberedende dommer i lagmannsretten avklare under saksforberedelsen hvilke deler av opptakene som skal spilles av og i hvilken utstrekning det skal gis supplerende forklaringer. Det vises til merknader om dette i punkt 4.6. Departementet er klar over at det er en risiko for at en avspilling av et opptak i noen tilfeller vil bli mer tidkrevende enn å gjennomføre nye avhør. Dette gjelder særlig dersom dommeren i tingretten ikke har styrt avhørene effektivt, slik noen av høringsinstansene har uttrykt bekymring for. I slike tilfeller er det ikke gitt at opptak av forklaringer bør avspilles i stedet for ny direkte bevisførsel, og det kan også være grunn til å begrense avspillingen til deler av opptakene. Dersom man under saksforberedelsen er omforent om at en person ikke må møte for å forklare seg på nytt under ankeforhandlingen, trenger ikke denne å møte. Dermed spares eventuelle utgifter til dekning av reisekostnader, overnatting og dekning av tapt arbeidsfortjeneste. Dette kan også spare for nærmede og vitner belastningen det kan innebære å måtte forklare seg for retten enda en gang. Den som ikke er til stede for å avgi forklaring, kan også delta ved fjernmøteteknologi innenfor rammen for forsvarlig saksavvikling.»

Hverken endringene som gjelder Høyesterett over i punkt 5 eller inkurierrettelsene under i punkt 7.4 har etter departementets vurdering økonomiske eller administrative konsekvenser av betydning.

7 Merknader til de enkelte bestemmelsene

7.1 Til endringene i domstoloven

Til § 3

Første ledd annet punktum slår fast at Høyesterett skal bestå av en justitiarius og 19 andre dommere. Endringen innebærer at myndigheten til å fastsette antall dommerstillinger for Høyesterett legges til Stortinget, og at det eksakte antallet dommere lovreguleres. Domstoloven § 33 c annet ledd fjerde punktum foreslås derfor også opphevet. Tittelen «formann» i nåværende § 3 annet punktum erstattes med «justitiarius».

Det vises for øvrig til punkt 5.4 ovenfor.

Til § 4

Kompetansen til å dele Høyesterett i avdelinger overføres fra Kongen til høyesterettsjustitiarius. Det vises til punkt 5.4 ovenfor.

Tittelen «Høyesteretts domstolleder» i domstoloven § 4 tredje punktum, § 6 første ledd første punktum og tredje ledd første punktum, og § 8 første ledd første punktum, erstattes med «høyesterettsjustitiarius». I § 8 annet ledd erstattes «domstollederen» med «justitiarius».

Til § 6

Se merknad til § 4.

Til § 8

Se merknad til § 4.

Til § 11

Femte ledd får nytt innhold. Dagens forskriftshjemmel oppheves. Det vises til punkt 3.2.4 ovenfor. Departementet foreslår at det i femte ledd gis regler om saksfordelingen i lagmannsrettene. Reglene er identiske med de som er foreslått for tingrettene, og det vises derfor til merknaden til § 19 femte ledd og punkt 3.1.6 ovenfor.

Til § 19

Ordlyden i § 19 *fjerde ledd fjerde punktum* endres ved at henvisningen til «første ledd tredje og fjerde punktum» endres til «første ledd andre og tredje punktum». Endringen som foreslås vil være i henhold til lovens oppbygning og innhold, og innebærer kun en rettelse av det som i dag er en feil henvisning.

Femte ledd får nytt innhold. Dagens forskriftshjemmel oppheves. Det vises om dette til punkt 3.1.6 og 3.2.4 ovenfor. Departementet foreslår at det i femte ledd gis regler om saksfordelingen i tingrettene. Bestemmelsen regulerer både fordeling og omfordeling av saker, og gjelder også for jordskifterettene, jf. jordskiftelova § 2-2.

Etter *første punktum* skal saker som hovedregel fordeles tilfeldig mellom dommerne. Etter *annet punktum* kan det gjøres unntak fra tilfældighetsprinsippet dersom «saklige grunner» tilsier det. Uttrykket er ment å tydeliggjøre at saksfordelingen skal sikre en uavhengig og upartisk saksbehandling i domstolene. Som eksempel på et saklig unntak nevnes hensynet til å sikre en rimelig arbeidsbelastning mellom dommerne. Det innebærer at det blant annet kan tas hensyn til at noen saker er særlig tidkrevende, og at dommere kan være i ulike livsfaser og ha ulik kapasitet. Videre nevner lovteksten behov for særskilt kompetanse eller erfaring i den enkelte sak. Formålet er blant annet å legge til rette for moderat spesialisering innad i den enkelte domstol. Tilsvarende kriterier skal legges til grunn for saksfordelingen der en mindre krets av dommere behandler saker innenfor særskilte rettsområder. Eksempelene i lovteksten antas å dekke de mest praktiske grunnene for unntak, men oppstillingen er ikke uttømmende.

Tredje punktum slår fast at omfordeling av en sak skal begrunnes skriftlig dersom dommeren som er tildelt saken, motsetter seg omfordelingen. Overføring av en sak fra saksforberedende dommer til hovedforhandlingsdommer eller lignende standardiserte ordninger for dommerbytte skal ikke anses som omfordeling i bestemmelsens forstand.

Det vises for øvrig til punkt 3.1.6 ovenfor.

Til § 20

Bestemmelsens første ledd oppheves. Annet ledd blir første ledd. Det vises til punkt 3.3.4 ovenfor.

Til § 25

Nåværende fjerde ledd oppheves, og innholdet videreføres i *femte ledd*. Nåværende femte ledd blir fjerde ledd.

I femte ledd foreslår departementet at det tas inn en ny bestemmelse om saksfordelingen mellom rettsstedene i tingrettene. Bestemmelsen svarer til § 2 første og annet ledd i forskrift 19. mars 2021 nr. 762 om fordelingen av sakene i domstolene. For den konkrete vurderingen av hvilket rettssted det er hensiktsmessig å behandle en sak ved, vises det til hensynene som fremheves i Prop. 11 L (2020–2021) punkt 6.3.4. For øvrig vises det til punkt 3.2.4 ovenfor. Når det gjelder saksfordelingen mellom dommerne, vises det til forslaget til § 19 femte ledd og merknadene til denne bestemmelsen.

Til § 33 c

Kongens adgang til å fastsette antall dommerstillinger for Høyesterett oppheves, som følge av at dommerantallet i Høyesterett fastsettes ved lov i § 3 første ledd annet punktum. Se merknaden til § 3 med videre henvisninger.

7.2 Til endringen i straffeprosessloven

Til § 331

Avgrensningen «utpekte domstoler» i straffeprosessloven § 331 femte ledd fjernes fra bestemmelsen. Det åpnes dermed for at forskrift om at opptak foretatt etter straffeprosessloven § 23 på nærmere vilkår skal spilles av i stedet for at det gis direkte forklaring for retten, vil gjelde for samtlige lagmannsretter. Det vises for øvrig til punkt 4.4 ovenfor.

7.3 Til endringene i tvisteloven

Til § 23-2

Avgrensningen «utpekte domstoler» i tvisteloven § 23-2 fjerde ledd fjernes fra bestemmelsen. Se tilsvarende i merknad til straffeprosessloven § 331 i punkt 7.2 ovenfor. Det vises for øvrig til punkt 4.4 ovenfor.

Til § 24-1

Avgrensningen «utpekte domstoler» i tvisteloven § 24-1 fjerde ledd fjernes fra bestemmelsen. Se tilsvarende i merknad til straffeprosessloven § 331 i punkt 7.2 ovenfor. Det vises for øvrig til punkt 4.4 ovenfor.

7.4 Inkurierettelser

Til mortifikasjonslova § 4

Med virkning fra 26. april 2021 ble Brønnøy tingrett, Rana tingrett og Alstahaug tingrett slått sammen til én tingrett. Den nye domstolen fikk navnet Helgeland tingrett. «Brønnøy tingrett» i lov 18. desember 1959 nr. 1 om mortifikasjon av skuldbrev m.v. § 4 endres derfor til «Helgeland tingrett». Oppgaver som i lovgivningen er lagt til Brønnøy tingrett er videreført i Helgeland tingrett også uten lovendringen, men departementet anser det som pedagogisk og praktisk mest hensiktsmessig at lovgivningen henviser til den eksisterende tingretten.

Til produktansvarsloven § 3-7

Med virkning fra 26. april 2021 ble Oslo tingrett og Oslo byfogdembete til én domstol. Den nye domstolen fikk navnet Oslo tingrett. «Oslo byfogdembete» endres derfor til «Oslo tingrett» i lov 23. desember 1988 nr. 104 om produktansvar § 3-7 første ledd annet punktum. Oppgaver som i lovgivningen er lagt til Oslo byfogdembete er videreført i Oslo tingrett også uten lovendringen, men departementet anser det som pedagogisk og praktisk mest hensiktsmessig at lovgivningen henviser til den eksisterende domstolen.

Til COTIF-loven § 4

«Oslo byfogdembete» endres til «Oslo tingrett» i lov 10. desember 2004 nr. 82 om Overenskomst om internasjonal jernbanetrafikk (COTIF-loven) § 4 første ledd annet punktum. Det vises til begrunnelsen i merknad til produktansvarsloven § 3-7.

Til markedsføringsloven § 43 a

«Oslo byfogdembete» endres til «Oslo tingrett» i lov 9. januar 2009 nr. 2 om kontroll med markedsføring og avtalevilkår mv. (markedsføringsloven) § 43 a annet ledd første punktum. Det vises til begrunnelsen i merknad til produktansvarsloven § 3-7.

Justis- og beredskapsdepartementet

t i l r å r :

At Deres Majestet godkjenner og skriver under
et framlagt forslag til proposisjon til Stortinget om
endringer i domstolloven mv. (saksfordeling m.m.).

Vi HARALD, Norges Konge,

s t a d f e s t e r :

Stortinget blir bedt om å gjøre vedtak til lov om endringer i domstolloven mv. (saksfordeling m.m.) i
samsvar med et vedlagt forslag.

Forslag

til lov om endringer i domstolloven mv. (saksfordeling m.m.)

I

I lov 13. august 1915 nr. 5 om domstolene gjøres følgende endringer:

§ 3 første ledd skal lyde:

Høyesterett har sitt sete i rikets hovedstad når ikke særlige forhold er til hinder. Retten skal ha en *justitiarius* og nitten andre dommere.

§ 4 skal lyde:

Når saksmengden gjør det påkrevd, kan Høyesterett, for saker som skal avgjøres av fem dommere, deles i flere avdelinger etter bestemmelse av *høyesterettsjustitiarius*. For saker som skal avgjøres av tre dommere, kan Høyesterett nedsette ett eller flere utvalg, som betegnes som Høyesteretts ankeutvalg. *Høyesterettsjustitiarius* leder behandlingen i avdelinger og utvalg og behandlingen av saker i storkammer eller plenum, som hun eller han er med i. Ellers ledes behandlingen av eldste dommer som er med.

§ 6 første ledd første punktum skal lyde:

Avgjørelse om at Høyesterett skal ha en annen sammensetning enn den som følger av § 5 første ledd første punktum, treffes før saken er fordelt til forberedende dommer, av *høyesterettsjustitiarius*.

§ 6 tredje ledd første punktum skal lyde:

Når det er truffet avgjørelse om at Høyesterett skal settes i storkammer, kan *høyesterettsjustitiarius* i stedet bestemme at avgjørelsen skal treffes av Høyesterett i plenum.

§ 8 første ledd første punktum skal lyde:

Høyesterettsjustitiarius leder rettens forretninger, fastsetter tiden for dens møter og for behandlingen av sakene og fordeler forretningene mellom rettens medlemmer og i tilfelle dens avdelinger og utvalg.

§ 8 annet ledd skal lyde:

Har *justitiarius* forfall, gjør eldste dommer tjeneste så lenge ingen annen er oppnevnt.

§ 11 femte ledd skal lyde:

Saker skal fordeles slik at det er tilfeldig hvilken dommer som får den til behandling. Utgangspunktet om tilfeldig saksfordeling kan fravikes dersom saklige grunner tilsier det, herunder for å sikre en rimelig arbeidsfordeling mellom dommerne, eller dersom det er behov for særskilt kompetanse eller erfaring i den enkelte sak. Omfordeling av en sak skal begrunnes skriftlig dersom dommeren som er tildelt saken, motsetter seg omfordelingen.

§ 19 fjerde og femte ledd skal lyde:

Hvor saksmengden gjør det påkrevet, kan tingrettene etter bestemmelse av domstoladministrasjonen deles i avdelinger. I så fall kan det utnevnes en dommer som leder for hver avdeling. Domstolens leder fordeler sakene mellom avdelingene og treffer bestemmelse om dommernes tjenestegjøring. Avdelingslederen fordeler sakene mellom dommerne i avdelingene. Første ledd *annet* og *tredje* punktum gjelder tilsvarende for avdelingene. Domstolens leder kan bemyndige avdelingsledere til å utføre de oppgaver som etter andre lovbestemmelser er tillagt denne.

Saker skal fordeles slik at det er tilfeldig hvilken dommer som får den til behandling. Utgangspunktet om tilfeldig saksfordeling kan fravikes dersom saklige grunner tilsier det, herunder for å sikre en rimelig arbeidsfordeling mellom dommerne, eller dersom det er behov for særskilt kompetanse eller erfaring i den enkelte sak. Omfordeling av en sak skal begrunnes skriftlig dersom dommeren som er tildelt saken, motsetter seg omfordelingen.

§ 20 første ledd oppheves. Nåværende annet ledd blir første ledd.

§ 25 fjerde ledd oppheves. Nåværende femte ledd blir fjerde ledd.

§ 25 femte ledd skal lyde:

Saker i tingrettene og jordskifterettene skal behandles ved rettsstedet i den delen av rettskretsen hvor sakene geografisk hører hjemme. Når det er hensiktsmessig, kan saker behandles på andre faste

rettssteder i rettskretsen, eller rett settes på andre steder enn de faste rettsstedene.

§ 33 c annet ledd fjerde punktum oppheves.

II

I lov 22. mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker gjøres følgende endringer:

§ 331 femte ledd første punktum skal lyde:
Kongen kan i forskrift gi regler om at opptak foretatt etter § 23 skal spilles av for helt eller delvis å tre i stedet for direkte forklaring for retten, når hensynet til forsvarlig saksbehandling ikke taler imot det.

III

I lov 17. juni 2005 nr. 90 om meklings og rettergang i sivile saker gjøres følgende endringer:

§ 23-2 fjerde ledd første punktum skal lyde:
Kongen kan i forskrift gi regler om at opptak foretatt etter § 13-7 skal spilles av for helt eller delvis å tre i stedet for direkte forklaring for retten, når hensynet til forsvarlig saksbehandling ikke taler imot det.

§ 24-1 fjerde ledd første punktum skal lyde:
Kongen kan i forskrift gi regler om at opptak foretatt etter § 13-7 skal spilles av for helt eller delvis å tre i stedet for direkte forklaring for retten, når hensynet til forsvarlig saksbehandling ikke taler imot det.

IV

I lov 18. desember 1959 nr. 1 om mortifikasjon av skuldbrev m.v. skal § 4 lyde:

Krav om mortifikasjon som høyrer under norsk domstol, lyt søkjaren bera fram for *Helgeland tingrett*.

V

I lov 23. desember 1988 nr. 104 om produktansvar skal § 3-7 første ledd annet punktum lyde:

Det samlede oppgjør må godkjennes ved kjennelse av Oslo *tingrett*.

VI

I lov 10. desember 2004 nr. 82 om Overenskomst om internasjonal jernbanetrafikk skal § 4 første ledd annet punktum lyde:

Begjæring om fullbyrding rettes til Oslo *tingrett*.

VII

I lov 9. januar 2009 nr. 2 om kontroll med markedsføring og avtalevilkår mv. skal § 43 a annet ledd første punktum lyde:

Begjæring om midlertidig forføyning settes frem skriftlig for Oslo *tingrett*.

VIII

1. Loven trer i kraft fra den tiden Kongen bestemmer. Kongen kan sette i kraft de enkelte bestemmelsene til forskjellig tid.
2. Kongen kan gi nærmere overgangsregler.